

***Lokal Agenda 21
Dansk status ved
årsskiftet 1998-99***

Titel

Lokal Agenda 21
- Dansk Status ved årsskiftet 1998-99

Udarbejdet af

Chefkonsulent Ulrick Moos,
Dansk Teknologisk Institut

Redaktion

Peer Frank, Dorrit Røtzler, Vibeke Jørgensen
Miljø- og Energiministeriet

Omslag og logo

Jakob Kühnel, grafiker IDD

Papir

115 g. Cyclus
100% genbrugspapir

Tryk

Levison+Johnsen+Johnsen a/s
København

Oplag

2.000 eksemplarer 1. oplag

**Henvendelse angående
publikationen**

Miljø- og Energiministeriet
Departementet
Landsplanafdelingen
Højbro Plads 4
1200 København K.
Telefon 33 92 76 00
Telefax 33 32 22 27

Pris

Kr. xx,xx inkl. moms i
Miljøbutikken
Information & Bøger
Læderstræde 1-3
1201 København K.
Telefon 33 95 40 00
Telefax 33 92 76 90
E-post: butik@mem.dk
Internet: <http://www.mem.dk/butik>
Kan også købes i boghandlen eller bestilles hos
Statens Information
Publikationsafdelingen
Postboks 1103
1009 København K.
Telefon 33 37 92 28
Telefax 33 37 92 80
E-post sp@si.dk

ISBN 87-601-XXXX-X

Publikationen kan citeres
med kildeangivelse

Oktober 1999

Forord

For at kunne følge udviklingen i udbredelsen af det lokale Agenda 21-arbejde har Miljø- og Energiministeriet gennemført en landsdækkende spørgeskemaundersøgelse ved årsskiftet 1998/1999 af amternes og kommunernes lokale Agenda 21-arbejde. Undersøgelsen er delvis sammenlignelig med den undersøgelse, der blev gennemført to år tidligere - ved årsskiftet 1996/1997.

Den første undersøgelse tjente bl.a. det formål at bidrage til Danmarks afrapportering til FN ved den ekstraordinære FN-generalforsamling i New York, UNGASS (United Nations General Assembly Special Session) i juni 1997, hvor Agenda 21-dokumentet fra Rio-konferencen i 1992 skulle evalueres. UNGASS understregede vigtigheden af Agenda 21's opfølgning i de enkelte lande.

På den baggrund er det glædeligt, at rapporten viser en markant fremgang i antallet af amter og kommuner, som har igangsat lokal Agenda 21-aktiviteter. Det er håbet, at rapporten kan bidrage til at motivere de amter og kommuner, der endnu ikke er gået i gang til, at påbegynde det lokale Agenda 21-arbejde. Det vil også kunne bidrage positivt til den næste afrapportering til FN og opfølgning på Rio-konferencen, som er planlagt afholdt i år 2002.

Denne rapport indeholder en gennemgang af undersøgelsens besvarelser, sammenligninger med den foregående undersøgelse samt nogle tværgående analyser. Som noget nyt er der også medtaget et afsnit vedrørende udbredelsen af lokal Agenda 21 internationalt.

Undersøgelsen og udarbejdelsen af denne rapport er gennemført af Dansk Teknologisk Institut som konsulenter for Miljø- og Energiministeriet, og således skal det nævnes, at rapportens indhold, vurderinger, konklusioner og anbefalinger ikke nødvendigvis stemmer overens med ministeriets holdninger.

Ministeriet vil benytte lejligheden til at takke de danske amter og kommuner for deltagelse i undersøgelsen, som resulterede i en usædvanlig høj svarprocent.

Miljø- og Energiministeriet, Landsplanafdelingen

Indhold

Resumé	5
Kommunekort, der viser Agenda-aktive, henholdsvis ikke-aktive kommuner	6
1. Indledning	7
2. Metode og datagrundlag	8
Kommunekort, der viser Agenda-aktive, henholdsvis ikke-aktive kommuner	
3. Besvarelserne	9
3.1. De enkelte spørgsmål	9
3.2. Best practise	25
4. International status for lokal Agenda 21	27
4.1. Kravene til lokal Agenda 21	27
4.2. Status i udvalgte lande	30
5. Konklusioner og anbefalinger	42
5.1. Hovedkonklusioner	42
5.2. Hovedanbefaling	44
5.3. Specifikke konklusioner og anbefalinger	44
Bilag 1 Spørgeskema	45

Resumé

Denne rapport angiver den danske status ved udgangen af 1998 for udbredelsen og indholdet af lokal Agenda 21, et koncept fra FN's miljøkonference i Rio i 1992, der pålægger lokale myndigheder i alle medlemslande at realisere ideerne om bæredygtighed i de enkelte lokalsamfund gennem dialog med lokalbefolkningen og med en helhedspræget angrebsvinkel omfattende ikke blot miljø, men også økonomi og sociale forhold. For en nærmere gennemgang af konceptet henvises til tidligere udsendte vejledninger.

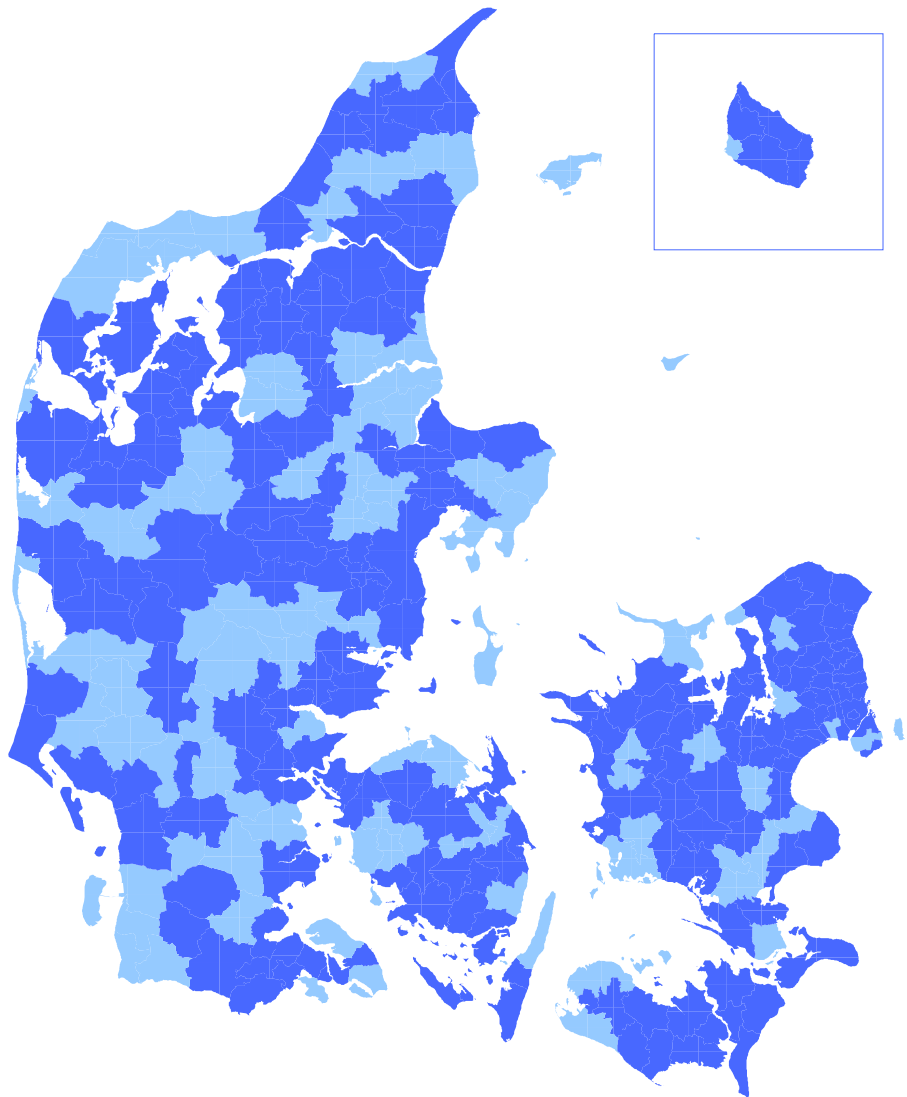
Forud for den her fremlagte spørgeskemaundersøgelse blev der foretaget en tilsvarende landsdækkende undersøgelse i 1996; den viste, at 50,2 % af de danske kommuner med udgangen af 1996 havde påbegyndt Agenda-arbejdet. Hermed var Rio-målsætningen for 1996 lige akkurat opfyldt.

Det i 1998 benyttede spørgeskema er overvejende identisk med 1996-skemaet, således at en direkte sammenligning mellem de to undersøgelser er mulig. Det lykkedes både i 1996 og i 1998 at opnå en svarprocent på 100 for så vidt angår spørgsmål 1, hvilket er ganske usædvanligt og viser den betydning, lokal Agenda 21 generelt tillægges.

De væsentligste konklusioner og anbefalinger fra 1998-undersøgelsen er:

- 200 amter og kommuner var aktive i 1998 imod 145 i 1996, en stigning i tilslutningen fra 50 % til 69 % af de i alt 289 amter og kommuner. De tilsluttede kommuner dækker nu 84 % af befolkningen imod 71 % i 1996.
- For de kommuner, der var i gang allerede i 1996, kan konstateres en kvalitativ udvikling af Agenda-arbejdet (øget borgerinddragelse, information, bevillinger, m.m.)
- Den overvejende del af kommunerne forventer stigende Agenda-aktivitet i fremtiden. Konceptet viser således ikke træthedstegn.
- En elitegruppe på 29 kommuner med et stort antal Agenda-projekter adskiller sig markant positivt fra de øvrige kommuner i henseende til processens tilrettelæggelse. Hermed giver undersøgelsen grundlag for at identificere og udbrede "best practise".
- En analyse af Agenda-arbejdets status uden for Danmark viser, at konceptet faktisk – som håbet i Rio – har udviklet sig til en global reference for arbejdet med bæredygtig udvikling; det gælder også udviklingslandene og de nyindustrialiserede lande.
- Internationale bestræbelser på at præcisere form og indhold af lokal Agenda 21 ligger helt i tråd med de i Danmark opstillede fem vejledende "pejlemærker", der derfor fortsat er anvendelige.

- På denne baggrund *anbefales* en videreførelse af den nuværende hovedstrategi, baseret på frivillighed, information og netværkssamarbejde mellem interesserede parter, eventuelt med en skriftligt udmeldt strategi for det videre Agenda-arbejde, som Norge virkningsfuldt har praktiseret. Det vurderes som et realistisk mål for kommunetilslutningen til lokal Agenda 21 inden næste afrapportering til FN i 2002 at få halvdelen af de endnu ikke Agenda-aktive kommuner ind i folden. Inden for den nuværende hovedstrategi anbefales at bearbejde nedennævnte konstaterede problemområder:
- Mange kommuner benytter ikke varemærket ”lokal Agenda 21”, hvilket svækker kampagnen.
- Den folkelige mobilisering er – trods fremgang – endnu for svag.
- Der savnes en *Agenda 21- inspireret indfaldsvinkel* til erhvervslivets aktive medvirken i lokal Agenda 21.

Aktive Agenda 21 kommuner ved årsskiftet 1998-99 er vist med mørk farve

1. Indledning

Den danske kampagne til udbredelse af Rio-budskabet Agenda 21 startede i 1994. Kampagnen gennemføres i samarbejde mellem Miljø- og energiministeriet, Landsplanafdelingen, Amtsrådsforeningen og Kommunernes Landsforening. (For en nærmere orientering om FN's miljøkonference i Rio 1992 henvises til den i 1995 til amter og kommuner udsendte introduktion til lokal Agenda 21).

Det første mål for kampagnen var at leve op til forpligtelsen i Agenda 21-dokumentets kapitel 28:

”Senest i 1996 bør de fleste lokale myndigheder i hvert land have indledt en rådførende proces med deres befolkninger og have opnået enighed om en lokal Agenda 21 for de lokale samfund.”

Til brug for den nationale afrapportering til FN i foråret 1997 vedrørende opfyldelsen af det anførte mål gennemførte kampagnegruppen i fjerde kvartal 1996 en første landsdækkende undersøgelse af lokal Agenda 21's udbredelse og intensitet. Hovedkonklusionen herfra var, at Danmark med den mindst mulige margen havde opfyldt målet, nemlig at halvdelen af amter og kommuner skulle være i gang med lokal Agenda 21 inden udgangen af 1996. 1996-undersøgelsen er dokumenteret ved den af kampagnepartnerne i 1997 udsendte rapport *lokal Agenda 21 – dansk status ved årsskiftet 1996-97*.

Siden er kampagnen blevet videreført, og kampagnegruppen har ønsket at gennemføre en tilsvarende undersøgelse ved udgangen af 1998. Denne undersøgelse er i første omgang til intern brug, idet den næste nationale afrapportering først finder sted i 2002. Nærværende rapport fremlægger resultatet af 1998-undersøgelsen, og der kommenteres på de mest iøjnefaldende ændringer fra 1996-undersøgelsen.

Rapporten redegør i afsnit 2 for den anvendte metode i spørgeskemaundersøgelsen. I afsnit 3 gennemgås besvarelserne af skemaets enkelte spørgsmål, afsluttende med en analyse af best practise. Afsnit 4, der ikke har nogen pendant i 1996-undersøgelsen, indeholder en kortlægning og analyse af status for lokal Agenda 21 uden for Danmark.

I rapporten benyttes af sprogligt-praktiske grunde ”kommuner” i nogle tilfælde som fællesbetegnelse for amter og kommuner.

2. Metode og datagrundlag

Spørgeskemaet, der er udsendt til de 14 amter og 275 kommuner den 9. november 1998, er vedhæftet som bilag 1. Med henblik på at kunne sammenligne status i 1996 og 1998 er spørgeskemaet overvejende identisk med det i 1996 anvendte. Dog er de fem ”pejlemærker” ikke strukturerende for spørgeskemaet, som tilfældet var i 1996. Til gengæld efterspørges i højere grad information om konkrete projekter og metoder.

Ligesom i 1996 er der gennemført en best practiseanalyse baseret på en sammenligning mellem en gruppe ”elitekommuner” og ”øvrige” i henseende til strategi og proces. Det er dog denne gang ikke anset for hensigtsmæssigt – og i øvrigt ikke nødvendigt for opnåelsen af best practise analysens formål – at publicere navnene på kommunerne i de forskellige ”kvalitets”-kategorier.

Det er med én skriftlig rykker lykkedes at opnå en svarprocent på 94,5%. Dette styrker afgørende værdien af undersøgelsens konklusioner og vidner samtidig om at amter og kommuner generelt tager Agenda 21 alvorligt.

Afgørende for den høje svarprocent er formentlig også spørgeskemaets overkommelighed (multiple choice) samt det forhold at ministeriet og de to kommunale foreninger ved sammen at stå bag undersøgelsen signalere den tillagte høje prioritet.

Belært af dårlige erfaringer fra 1996-undersøgelsen, hvor et forsøg på samtidig at få opbygget en eksempelsamling mislykkedes, sænkede ambitionsniveauet på dette punkt i 1998-undersøgelsen – uden at man dog helt afstod fra efterlysning af best practise eksempler. Resultatet på dette punkt har desværre heller ikke denne gang været anvendeligt, og man må vist metodemæssigt konkludere, at indhentning af eksempelmateriale skal tilrettelægges på egne præmisser.

3. Besvarelserne

I det følgende fremlægges og kommenteres besvarelserne af spørgeskemaet. Først en gennemgang af hvert af de 20 spørgsmål; dernæst en række tværgående analyser til påvisning af mulige sammenhænge mellem fremgangsmåde og resultater (best practise).

Bortset fra spørgsmålene 1 og 3 omfatter analysen kun svarene fra de Agenda-aktive amter og kommuner, i alt 200 ud af 289 amter og kommuner. Ved sammentælling af afkrydsninger vil man dog ikke altid finde netop 200 markeringer. Det skyldes enten, at det i det pågældende spørgsmål har været tilladt at sætte mere end ét kryds (fremgår i så fald udtrykkeligt af spørgsmålet), eller at visse Agenda-aktive kommuner har undladt at besvare det pågældende spørgsmål.

De enkelte spørgsmål gennemgås således:

- Spørgsmålet gengives kursiveret
- Resultatet vises i skemaform og/eller grafisk
- Indholdsmæssig kommentar (Hvad er interessant? Hvad tyder dette på? osv.)
- Evt. påkrævede metodebemærkninger.

3.1. De enkelte spørgsmål

Spørgsmål 1: Har amtet/kommunen indledt arbejder med lokal Agenda 21? (1996 tal)

	Kommuner		Amter		I alt		Procentvis fordeling	
Ja	187	(134)	13	(11)	200	(145)	69,2	(50,2)
Nej	88	(141)	1	(3)	89	(144)	30,8	(49,8)
I alt	275	(275)	14	(14)	289	(289)	100,0	(100,0)

De Agenda-aktive kommuner er steget fra 50,2 % i 1996 til 69,2 % i 1998, hvilket må tages som udtryk for, at der også siden 1996 fra centralt og lokalt hold har været ført en effektiv kampagne for at udbrede Agenda-tankegangen fra Rio 1992. Teknologisk Institut vurderede i forbindelse med 1996-undersøgelsen, at en 66 % tilslutning ville være et realistisk mål for 1998. Dette mål er således mere end opfyldt.

Hvor de Agenda-aktive kommuner i 1996 dækkede 71 % af den danske befolkning, er denne andel i 1998 steget til 84 %. At befolkningsandelen (84 %) er større end kommuneandelen (69 %) skyldes meget forståeligt, at både miljøproblemer og ressourcer til at sætte ind imod dem er størst i de folkerige bykommuner. Stort set samtlige bykommuner er da også Agenda-aktive. Forholdet illustreres af, at det gennemsnitlige indbyggertal i de Agenda 21-aktive kommuner er 22.100, i de ikke-aktive kommuner kun 9.900. Sammen

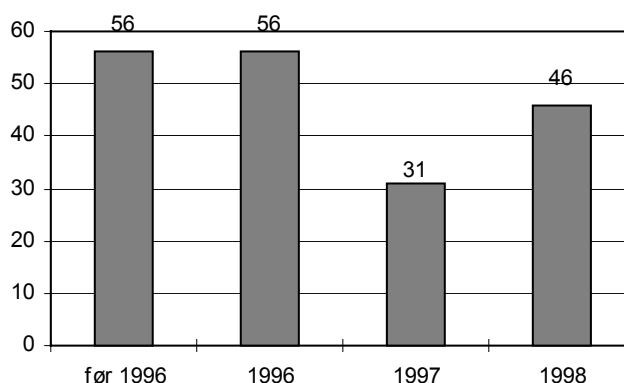
lignet med undersøgelsen 1996 var det gennemsnitlige indbyggertal i de Agenda 21-aktive kommuner 24.900, og i de ikke-aktive kommuner var tallet oppe på 13.200.

Bilag 2 viser ved hjælp af et kommuneopdelt Danmarkskort den geografiske fordeling af de agenda-aktive, henholdsvis ikke-aktive kommuner.

For så vidt angår det her behandlede, for undersøgelsen helt centrale spørgsmål er tallene fra 1996 og 1998 direkte sammenlignelige, idet spørgsmålet er stillet uændret både i henseende til formulering og til medfølgende vejledning. Da Rio-dokumentet ikke selv definerer kravene til en lokal Agenda 21, men bevidst overlader vurderingen heraf til de lokale myndigheder, har man også lagt dette til grund i den danske undersøgelse, således at *den enkelte kommunes afkrydsning af spørgsmålet ikke anfægtes*. Dette er udtrykkeligt fremhævet i spørgeskemaet som vejledning til spørgsmål 1, idet man dog har peget på de fem "pejlemærker" som et velegnet udgangspunkt for kommunens bedømmelse. Heraf følger selvsagt ret varierende målestokke for, hvad der kan betegnes som en lokal Agenda 21, og man finder let eksempler på, at miljømæssigt ens forvaltede kommuner er faldet på hver sin side "af strengen". Dette element af vilkårlighed er imidlertid uændret fra 1996 til 1998 og dermed uden betydning for sammenligningen mellem de to undersøgelser og for konstateringen af den stedfundne fremgang.

Spørgsmålet om, hvorvidt der bør opstilles et fast kriteriesæt for, hvad der kan betegnes som en lokal Agenda 21, vil blive taget nærmere op i den tværnationale analyse i kapitel 4.

Spørgsmål 2: Hvis ja, hvornår?

Note: 11 kommuner ud af de 200 aktive kommuner/amter har ikke angivet, hvornår de startede Agenda 21.

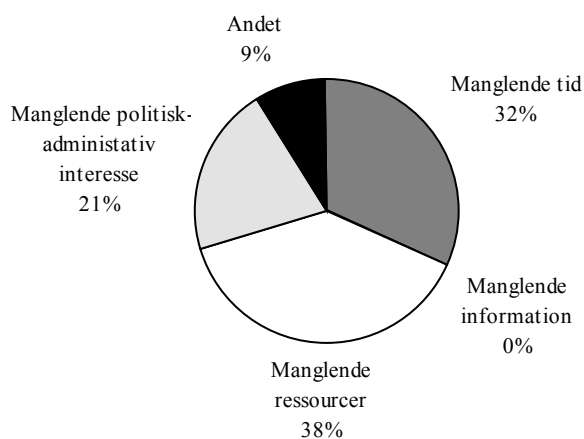
Figuren viser år for år antallet af Agenda-igangsætninger. Man konstaterer efter den første kampagnebølge 1994-96 (der resulterede i en opfyldelse af Rio-målsætningen om 50 % deltagelse i 1996) en vis afmatning i tilgangen i 1997. Det er imidlertid bemærkelsesværdigt, at dette mønster ikke er videreført i 1998, så meget mere som potentialet af nytilkommere ifølge sagens

natur gradvist er reduceret, i takt med at en større og større andel af kommunerne er blevet Agenda-aktive.

Den fornyede vækst i tilgangen i 1998 kan formentlig især tilskrives:

- Den debat og opmærksomhed omkring lokal Agenda 21, der blev skabt med tilløbet til lovfæstelse af lokal Agenda 21 i folketingssamlingen 1997/98,
- Den af Danmarks Naturfredningsforening gennemførte kritiske evaluering af kommunernes lokal Agenda 21-indsats (*Grønne realiteter*, 1997),
- Også øvrige folkelige organisationers opfølgende aktiviteter i 1997/98 på Agenda 21 efter statusåret 1996 har formentlig bidraget til den fortsatte entusiasme.
- Lokal Agenda 21 konferencen i Køge i marts 1998, der samlede kommunalpolitikere fra hele landet,
- Den *lokal Agenda 21-Startpakke*, som Kommunernes Landsforening og Miljø- og Energiministeriet udsendte i begyndelsen af 1998. Startpakken havde de mange hidtil tøvende småkommuner som målgruppe og var rigelig på praktiske eksempler og praktisk, jordnær rådgivning.

Spørgsmål 3: Hvis ja, hvorfor

Begrundelserne for ikke at være gået i gang fordeler sig – nøjagtigt som i 1996 – nogenlunde ligeligt mellem manglende ressourcer og manglende tid, med manglende politisk-administrativ interesse på en tredjeplads.

Det er bemærkelsesværdigt – og kan vel tages til indtægt for den førte centrale kampagne – at ingen kommuner har anført ”mangelde information” som begrundelse for ikke at være gået i gang.

Spørgsmål 4: Benyttes betegnelsen "lokal Agenda 21" eller "Agenda 21" i amtets/kommunens information indadtil og over for borgerne?

	Antal	Procentvis fordeling
Ja	129	71,7
Nej	51	28,3
I alt	180	100,0

Dette spørgsmål er nyt i forhold til 1996-undersøgelsen. Spørgsmålet blev medtaget i den seneste undersøgelse på baggrund af en fornemmelse af, at en del kommuner af pædagogiske eller andre grunde valgte ikke at benytte den officielle betegnelse lokal Agenda 21. Undersøgelsen har i nogen grad bekræftet denne forhåndsantagelse.

Problemet heri er, at der som tidligere fremhævet ikke er opstillet faste minimumskrav til en lokal Agenda 21; vurderingen heraf er principielt overladt til den enkelte kommune. På denne baggrund kan mange kommuners undladelse af lokalt at benytte betegnelsen Agenda 21, og dermed af officielt at vedkende sig en i det mindste generelt beskrevet reference, rejse spørgsmål om substansen og forpligtetheden i disse kommuners "kampagne".

Er der da en forskel i kampagneintensiteten mellem Agenda-aktive kommuner, der udadtil vedkender sig betegnelsen lokal Agenda 21, og kommuner der ikke gør brug af den officielle betegnelse? Dette er undersøgt ved at sammenholde ja/nej-grupperne i spørgsmål 4 med antallet af markerede Agenda-aktiviteter under spørgsmålene 15 og 16. Denne sammenholdelse viser en signifikant forskel i kampagneintensiteten mellem de to grupper, idet kommuner der benytter Agenda 21-navnet gennemsnitligt har et aktivitetsniveau, der er ca. 55 % højere end den anden kommunegruppe.

Den her konstaterede sammenhæng er ikke nødvendigvis ensbetydende med, at enhver Agenda-aktiv kommune, der ikke benytter navnet, er med på en fri-billet.

Det vil dog nok være en rimelig forventning, at sådanne kommuner på anfordring over for borgerne kan redegøre for, hvilke aktiviteter, initiativer og nydannelser kommunen selv anser som en følge af inspirationen fra Rio 1992. Eksempelvis knytter en kommune følgende kommentar til sin benægtende besvarelse af spørgsmål 4:

"Vi bruger ikke betegnelsen Agenda 21, men arbejder med bæredygtig udvikling eller de 5 pejlemærker i andre sammenhænge, bl.a. kommuneplanlægningen."

Et andet eksempel fra medfølgende kommentarer:

”Vi foretager en lang række af de nævnte informationstiltag om temaer, der er Agenda 21 temaer, men bruger ikke konsekvent betegnelsen.”

Under hensyn til den forpligtethed og vedkendelse af arven fra Rio, der ligger i direkte at benytte den officielle Agenda 21-betegnelse, og når samtidig betænkes at navnet trods alt gennem de forløbne fire år har opnået en betydelig udbredelse, er det et nærliggende delmål for den centrale kampagne i de nærmeste år at få alle Agenda-aktive kommuner til at benytte ”varemærket” i den videre lokale kampagne. Globalt set er det af overordentlig betydning for Agenda 21’s identitet, gennemslagskraft og videre udbredelse, at lokalsamfund i alle lande forenes under den samme fane.

Spørgsmål 5: Hvad er status for Agenda 21 i dag? (Gerne flere krydser)

	Antal	Procent af aktive kom.
Under forberedelse internt i amtet/kommunen	81	40,5
Dialog med borgerne indledt	96	48
Projekter igangsat	108	54
De første projekter er afsluttet	58	29

Spørgsmål 5 er ikke identisk med det tilsvarende spørgsmål i 1996-undersøgelsen, men dog delvist sammenligneligt. Besvarelsen viser den siden 1996 skete positive udvikling. Således var antallet af kommuner med igangsat dialog med borgerne kun 70 i 1996 mod 96 i 1998, og antallet af kommuner med igangsatte projekter var i 1996 50 mod 108 i 1998.

I 1996 blev ikke spurgt på afsluttede projekter; 29 % af de Agenda-aktive kommuner kan i dag henviser til afsluttede projekter.

Spørgsmål 6: Dokumentationsform? (gerne flere krydser)

	Antal	Procent af aktive kom.
Lokal Agenda 21 betragtes blot som en særlig ”indfaldsvinkel” på arbejdet og er ikke skriftligt dokumenteret	81	40,5
Lokal Agenda 21 finder udtryk i et særskilt plandokument	45	22,5
Lokal Agenda 21 er integreret i regionplanen/kommuneplanen	90	45
Lokal Agenda 21 er integreret i miljøhandlingsplanen	46	23
Andet	42	21

Spørgsmålet er kun delvist sammenfaldende med det tilsvarende spørgsmål i 1996-undersøgelsen. I forhold til 1996-undersøgelsen kan man dog konstatere, at integration i kommuneplanen fortsat er den hyppigste dokumentationsform for lokal Agenda 21 – ligesom i 1996-undersøgelsen dobbelt så hyppigt forekommende som integration i miljøhandlingsplanen eller udarbejdelse af særskilt Agendaplan.

Da lokal Agenda 21 idemæssigt knytter an til ”stedet”, den specifikke lokalitet, med dens brede og mangeartede problemstruktur, forekommer forankringen i kommune- og regionplanen velbegrunder. Denne forankring er da

også af miljø- og energiministeren søgt indarbejdet i lov om planlægning ved et lovforslag (L. 176, 1997/98), der dog teknisk bortfaldt ved folketingsvalgets udskrivning i Marts 1998, og hvis genfremsættelse nu afventer nærmere drøftelser med de kommunale parter.

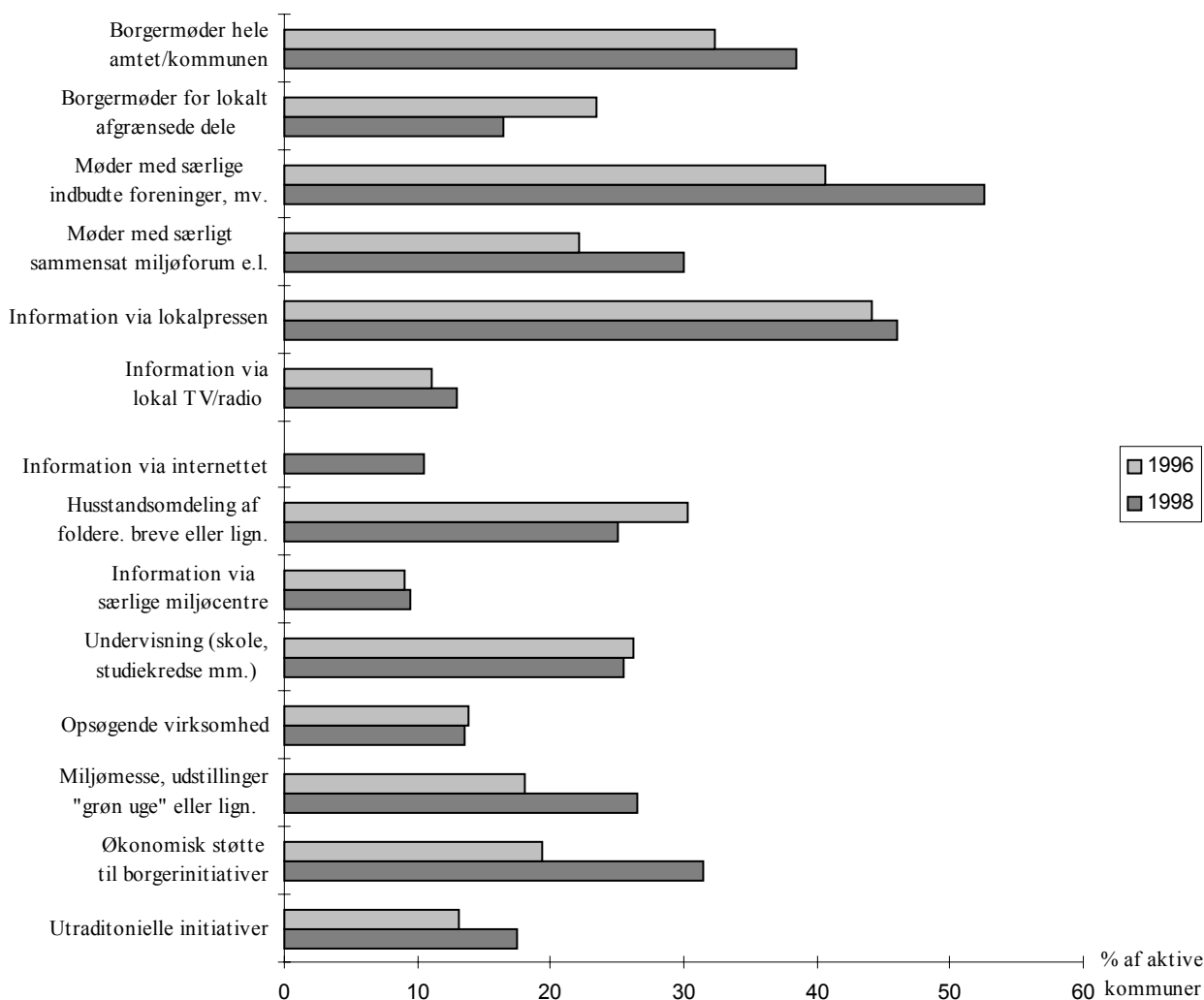
Svarkategorien ”Lokal Agenda 21 betragtes blot som en særlig ”indfaldsvinkel” på arbejdet og er ikke skriftligt dokumenteret” er ny i forhold til 1996-undersøgelsen. Den er flittigt benyttet og korresponderer godt med, at flertallet af Agenda-aktive kommuner ikke benytter Agenda-navnet, jf. spørgsmål 4.

Spørgsmål 7: Hvad har amtet/kommunen gjort for at skabe/fastholde lokal opmærksomhed om og interesse for lokal Agenda 21? (Gerne flere krydser) (1996 tal)

	Antal 1998 (1996)	Procent af aktive kom.
Borgermøder for hele amtet/kommunen	77 (47)	38,5 (32,4)
Borgermøder for lokal afgrænsede dele af amtet/kommunen	33 (34)	16,5 (23,4)
Møder med særlige indbudte foreninger, enkeltpersoner, m.v.	105 (59)	52,5 (40,7)
Møder med særligt sammensat miljøforum, dialogforum eller lign.	60 (32)	30,0 (22,1)
Information via lokalpressen	92 (64)	46,0 (44,1)
Information via lokal TV/radio	26 (16)	13,0 (11,0)
Information via internettet	21	10,5
Husstandsomdeling af foldere, breve, spørgeskemaer eller lign.	50 (44)	25,0 (30,3)
Informationer via særlige miljøcenter	19 (13)	9,5 (9,0)
Undervisning (skole, studiekredse, oplysningsforbund, m.m.)	51 (38)	25,5 (26,2)
Opsøgende virksomhed	27 (20)	13,5 (13,8)
Miljømesse, udstillinger, ”grøn uge” eller lign.	53 (26)	26,5 (18,0)
Økonomisk støtte til borgerinitiativer	63 (28)	31,5 (19,3)
Utraditionelle opmærksomhedsskabende initiativer	35 (19)	17,5 (13,1)

Spørgsmålet er uændret i forhold til 1996-undersøgelsen, dog med tilføjelse af internettet som mulig informationskanal.

Spørgsmål 7

En sammenligning med 1996-undersøgelsen viser en både relativ og absolut stigning i benyttelsen af næsten samtlige kanaler for dialog og information. Specielt kan fremhæves at antallet af kommuner, der giver økonomisk støtte til borgerinitiativer, er steget fra 28 i 1996 til 63 i 1998. Dvs. at en tredjedel af de Agenda-aktive kommuner nu har anlagt den kampagnestrategi at afsætte midler til støtte af borgerinitiativer. (Erfaringen fra deltagelse i Agenda 21-møder landet over viser, at netop denne delstrategi er stærkt medvirkende til at skabe lokal troværdighed omkring kommunens Agenda-kampagne).

Som det ses af sammentællingen forneden i skemaet har mange af kommunerne sat adskillige kryds. Dvs., at man i dialogen med lokalbefolkningen har måttet spille på flere strenge, herunder sådanne som ikke traditionelt indgår i den kommunale forvaltningskultur. Agenda 21's stærke fokus på bred deltagelse har formentlig også mere generelt bidraget til øget dialog mellem den enkelte kommune og dens borgere.

Spørgsmål 8: Har amtet/kommunen som led i Agenda 21 afprøvet andre dialogformer end de hidtil anvendte til inddragelse af borgerne? (1996-tal)

	Antal		Procentvis fordeling	
Ja	46	(33)	25,4	(25,8)
Nej	135	(95)	74,6	(74,2)
I alt	181	(128)	100,0	(100,0)

I 46 kommuner har lokal Agenda 21 bidraget til, at man har betrådt nye stier i dialogen med borgerne.

Spørgsmålet er uændret i forhold til 1996; den relative fordeling af besvarelserne er ligeledes uændret.

Spørgsmål 9: I hvilken omfang deltager grupper m.v. uden for amtets/kommunens egen organisation i lokal Agenda 21- arbejdet? (1996-tal)

	Deltager ikke		Deltager noget		Meget aktiv	
	Antal	% af aktive kommuner	Antal	% af aktive kommuner	Antal	% af aktive kommuner
Børn indtil 15 år	155 (120)	77,5 (82,8)	38 (19)	19,0 (13,1)	7 (6)	3,5 (4,1)
Unge (15-25 år)	159 (125)	79,5 (86,2)	40 (19)	20,0 (13,1)	1 (1)	0,0 (0,7)
Enkeltpersoner ("ildsjæle")	85 (91)	42,5 (62,8)	50 (27)	25,0 (18,6)	65 (27)	32,5 (18,6)
Invandrere eller etniske minoriteter	196 (143)	98,0 (98,6)	4 (2)	2,0 (1,4)	0 (0)	0,0 (0,0)
Arbejdsløse	174 (125)	87,0 (86,2)	24 (19)	12,0 (13,1)	2 (1)	1,0 (0,7)
Handicappede	191 –	95,5 –	9 –	4,5 –	0 –	0,0 –
"Grønne foreninger"	88 (76)	44,0 (52,4)	64 (44)	32,0 (30,4)	48 (25)	24,0 (17,2)
Temaorienterede borgergrupper	131 –	65,5 –	42 –	21,0 –	27 –	13,5 –
Lokalråd, landsbylaug eller lignende	146 –	73,0 –	40 –	20,0 –	14 –	7,0 –
Boligselskaber/lejerforeninger	142 (112)	71,0 (77,2)	45 (23)	22,5 (15,9)	13 (10)	6,5 (6,9)
Grundejerforeninger	161 (118)	80,5 (81,4)	36 (23)	18,0 (15,9)	3 (4)	1,5 (2,7)
Industri/handel/service	142 (113)	71,0 (77,9)	52 (29)	26,0 (20,0)	6 (3)	3,0 (2,1)
Landbrug, skovbrug	159 (126)	79,5 (86,9)	36 (18)	18,0 (12,4)	5 (1)	2,5 (0,7)
Fagforeninger	169 (136)	84,5 (93,8)	30 (8)	15,0 (5,5)	1 (1)	0,5 (0,7)
Idrætsforeninger	171 (133)	85,5 (91,7)	27 (11)	13,5 (7,6)	2 (1)	1,0 (0,7)
Forskning/uddannelse/folkeoplysning	163 (122)	81,5 (84,1)	32 (15)	16,0 (10,4)	5 (8)	2,5 (5,5)
Andet	31 –	15,5 –	9 –	4,5 –	6 –	3,0 –

*) Spørgsmål 9 er for en del kommuners vedkommende ufuldstændigt udfyldt, idet der ikke er lavet svarmarkeringer for samtlige grupper. Grupper uden svarmarkering er i denne opgørelse medregnet under "Deltager ikke" (undtaget opsamlingsgruppen "Andet"). Dette er uændret i forhold til 1999-undersøgelsen.

Spørgsmål 9 er i alt væsentligt sammenligneligt med det tilsvarende spørgsmål i 1996-undersøgelsen; dog er foreninger og forskellige former for borgergrupper fordelt på 5 kategorier i 1998-undersøgelsen imod kun 3 kategorier i 1996. Ny er også kategorierne "Handicappede" og "Andet".

Besvarelsen viser en markant positiv udvikling i forhold til 1996-undersøgelsen; for *samtlige grupper* (undtagen arbejdsløse, der jo på grund af konjunktoren er faldet i antal) er der tale om en styrket deltagelse i Agenda-arbejdet. Ser man f.eks. på forenings- og borgergruppekategoriene, havde disse 90 og

39 markeringer under kolonnerne ”deltager noget”, henholdsvis ”Meget aktive”, i 1996-undersøgelsen. Det tilsvarende antal markeringer var steget til henholdsvis 227 og 105 i 1998. Den anførte differentiering af disse kategorier i 1998-undersøgelsen kan have påvirket tallene i positiv retning; på den anden side viser også de uændrede kategorier en tilsvarende positiv tendens.

Det må dog understreges, at denne klart positive udvikling er sket fra et særdeles beskedent udgangspunkt. De *absolutte tal* giver heller ikke i 1998 grundlag for tilfredshed. Det er således problematisk, at så væsentlige aktørgrupper som børn og unge, erhvervsliv, fagforeninger, idrætsforeninger samt forskning/uddannelse/folkeoplysning hver især noteres som ”ikke-deltagende” i Agenda-arbejdet i 70-85 % af de Agenda-aktive kommuner.

Det må anbefales de kampagneansvarlige at give en fortsat styrket involvering høj prioritet i de kommende år.

Spørgsmål 10: Har amtet/kommune inden for rammerne af lokal Agenda 21 aktiviteter, der er igangsat på borgerinitiativ? (1996-tal)

	Antal		Procentvis fordeling	
Ja	100	(45)	53,5	(33,3)
Nej	87	(90)	46,5	(66,7)
I alt	187	(135)	100,0	(100,0)

Spørgsmålet er uændret i forhold til 1996-undersøgelsen, og besvarelsen viser en markant fremgang for aktiviteter igangsat af borgere – fra 45 kommuner i 1996 til 100 kommuner i 1998. Under hensyn til grundideen i Agenda 21 om aktiv borgerdeltagelse er dette en vigtig og positiv udviklingstendens, som så vidt muligt må fastholdes. I princippet bør enhver vellykket Agenda 21-kampagne indeholde aktiviteter igangsat af borgere. Slutmålet må derfor være at bringe ja-procenten tæt på 100. Et realistisk mål inden næste afrapportering til FN i år 2002 vil være 70 %.

Spørgsmål 11: Indeholder lokal Agenda 21 samarbejdsprojekter med nabo-amter/kommuner om problemer, der rækker ud over amtets/kommunens grænser? (1996-tal)

	Antal		Procentvis fordeling	
Ja	76	(50)	40,2	(36,2)
Nej	113	(88)	59,8	(63,8)
I alt	189	(138)	100,0	(100,0)

Spørgsmålet er uændret i forhold til 1996. Også den procentvise fordeling mellem ja- og nej-svar er stort set uændret. Under hensyn til lokal Agenda 21's fokusering på det geografiske nærmiljø, på det overskuelige, kan det ikke være et afgørende mål for den kommende kampagne at bringe ja-procenten væsentligt i vejret.

Grænseoverskridende lokal Agenda 21-projekter synes mest nærliggende,

- når målet for indsatsen er et naturområde, f.eks. en sø eller fjord, der grænser op til flere kommuner, og hvor kun en fælles indsats giver mening. Det samme kan være tilfældet, hvis kollektiv trafik er valgt som indsatsområde.
- hvor folkelige kræfter selv finder det hensigtsmæssigt at danne netværk over kommunegrænsen for at øge gennemslagskraften,
- hvor flere kommuner i fællesskab investerer i et lokal Agenda 21-sekretariat, som giver kampagnen en slagkraft, kommunerne ikke enkeltvis havde formået.

Geografisk mere omfattende Agenda-projekter står i indlysende fare for at få en teknisk-bureaukratisk dominans – med fortoning af det nære. Hvis sådanne Agenda-projekter er igangsat af kommunen, er det specielt vigtigt at sikre et folkeligt engagement.

Mange kommuner er opmærksomme på sammenhængen mellem det nære og udsigten til borgermedvirken og søger bevidst gennem ”bydelsprojekter” eller landsbyprojekter at gøre lokal Agenda 21 nærværende på lokalområdernes præmisser fremfor den samlede kommunale fællesnævner.

**Spørgsmål 12: Hvordan er lokal Agenda 21 organiseret?
(sæt gerne flere krydser)**

	Antal	Procent af aktive kom.
Findes et borgerforum, eller lign. som fast dialogpartner til amtet/kommunen?	60	30,0
Er der nedsat et politisk udvalg til at fremme og følge lokal Agenda 21?	26	13,0
Har amtet/kommune en Grøn Guide eller naturvejleder som lokal Agenda 21-medarbejder	43	21,5
Er der i forvaltningen udpeget en lokal Agenda 21 medarbejder/koordinator	162	81,0
Har man i forvaltningen en fast lokal Agenda 21 arbejdsgruppe?	47	23,5
Har man lokal Agenda 21-arbejdsgrupper med blandet politiker-borger-medarbejder deltagelse?	23	11,5
I alt	361	-

Spørgsmålet er overvejende nyformuleret i forhold til 1998. Man noterer sig dog som udtryk for *en stærkere strukturering og organisering gennem de sidste to år*, at 81 % af de Agenda-aktive kommuner nu har udpeget en medarbejder som Agenda-koordinator imod kun 55,5 % i 1996. Samtidig er brugen af tværgående arbejdsgrupper steget en smule – fra 19 % i 1996 til 23,5 % i 1998.

Anvendelsen af særlige borgerfora eller lignende som fast dialogpartner er steget fra 22 % i 1996 til 30 % i 1998 (sammenlign med 1996, spørgsmål 8 og 4).

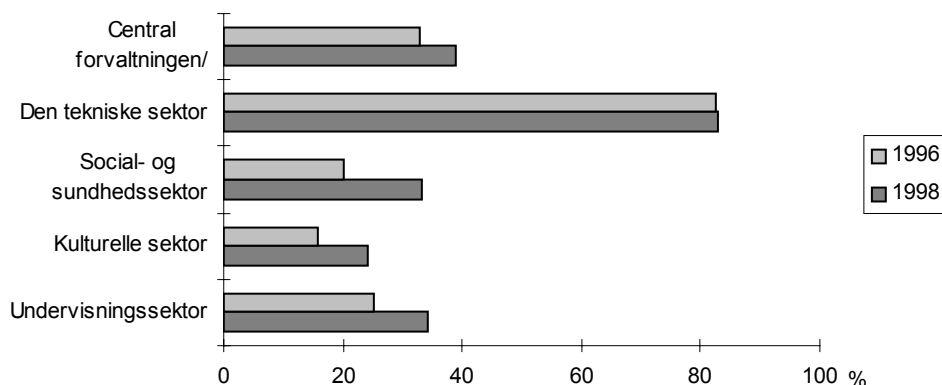
I styrelsesmæssig sammenhæng er det af interesse at notere den ikke ubetydelige anvendelse i Agenda 21 sammenhæng af ad hoc nedsatte politiske udvalg samt arbejdsgrupper med blandet deltagelse såvel af politikere, borgere samt medarbejdere.

Spørgsmål 13: Hvor kraftigt er de enkelte forvaltningssektorer involveret? (1996-tal)

	Har ledende rolle		Deltager aktivt		Deltager begrænset		Deltager ikke	
	Antal	% af aktive kommuner	Antal	% af aktive kommuner	Antal	% af aktive kommuner	Antal	% af aktive kommuner
Central forvaltningen/ Central stabsfunktion	36 (28)	19,2 (20,1)	37 (18)	19,8 (12,9)	63 (48)	33,7 (34,5)	51 (45)	27,3 (32,4)
Den tekniske sektor	100 (77)	53,5 (55,4)	55 (38)	29,4 (27,3)	31 (20)	16,6 (14,4)	1 (4)	0,5 (2,9)
Social- og sundhedssektoren	4 (1)	2,1 (0,7)	58 (27)	31,1 (19,4)	60 (47)	32,1 (33,8)	65 (64)	34,8 (46,0)
Den kulturelle sektor	5 (0)	2,7 (0)	40 (22)	21,4 (15,8)	67 (52)	35,8 (37,4)	75 (65)	40,1 (46,8)
Undervisningssektor	1 (0)	0,5 (0)	63 (35)	33,7 (25,2)	70 (50)	37,4 (36,0)	53 (54)	28,4 (38,8)

*) Ikke alle Agenda-aktive kommuner har besvaret spørgsmål 13 (fuldstændigt). De indkomne svar er dog anset for repræsentative for gruppen og derfor er tallene oprundet til 187 for den enkelte forvaltning.

Spørgsmål 13

Spørgsmålet er uændret i forhold til 1996. Besvarelserne viser med hensyn til rolleudviklingen mellem forvaltningerne i de forløbne to år:

- Uændret balance mellem centralforvaltningen og den tekniske sektor
- En noget kraftigere involvering af de øvrige sektorer, der i enkelte kommuner har fået en ledende rolle og i øvrigt har fremgang i kategorien ”Deltager aktivt”, sammenlignet med 1996.

Den kraftigere inddragelse af de øvrige forvaltninger må som tendens hilses velkommen under hensyn til Agenda 21's tværsektorielle sigte. En fortsat udvikling på dette punkt må være højt prioriteret.

Spørgsmål 14: Er der anvendt budgetmidler til nedenstående aktiviteter? (gerne flere krydser)

	Antal	Procent af aktive kom.
Information og kampagner over for borgere om lokal Agenda 21	87	43,5
Information og kampagner over for virksomheder om lokal Agenda 21	25	12,5
Finansiering af lokal Agenda 21 aktiviteter igangsat af borgergrupper	71	35,5
Uddannelses/orientering af amtets/kommunens personale	60	30,0
I alt	243	-

Spørgsmålet er nyt i forhold til 1996-undersøgelsen. Den bekræfter en forhåndsantagelse om en udbredt anvendelse af budgetmidler til de fire anførte formål. Den relativt *lave prioritering af information til virksomheder* kan problematiseres og ses som udtryk for en generel usikkerhed omkring erhvervslivets rolle i Agenda 21; renere teknologibølgen i erhvervslivet har jo været i gang i mere end 10 år og er mere eller mindre lagt i lovfæstede rammer; en ny Agenda 21-etikette herpå ændrer ikke substansen. Spørgsmålet er derfor, hvilke nye indfaldsvinkler der kan begrunde erhvervslivets inddragelse i Agenda-arbejdet.

Man kunne overveje i den enkelte erhvervsvirksomhed, hvis miljøindsats normalt er topstyret, at anlægge en *supplerende græsrodssynsvinkel* på miljøområdet – nøjagtigt som kommunerne gør ved at supplere deres formaliserede og topstyrede miljøforvaltning med lokal Agenda 21's folkelige mobilisering. Overført på en erhvervsvirksomhed ville denne tankegang medføre, at interesserede medarbejdere opmuntres til og støttes i at gennemføre små og store miljøforbedringer i deres nærmiljø, foruden at man kraftigere end hidtil inddrager medarbejderne i virksomhedens miljøledelse. Lokal Agenda 21's holistiske og tværsektorielle grundide giver også god mening i en erhvervsvirksomhed, hvor allerede sammenkoblingen mellem fysisk miljø og arbejdsmiljø har en lang tradition. Denne helhedstænkning, der i den kommunale Agenda-kampagne ofte sammenfattes under samlingsmærket "livskvalitet", lader sig let overføre til virksomhedens verden.

Mange virksomheder, der allerede dyrker renere teknologi og udarbejder miljøredegørelser, vil med god grund stiller spørgsmålet: Hvad nyt kan lokal Agenda 21 tilføje? Til disse virksomheder er svaret: En mere deltagelsesorienteret strategi der gennem dialog og mobilisering kan styrke processen.

Vil man i stedet anlægge en positiv synsvinkel på den tilsyneladende borttænkning af erhvervsvirksomhederne i Agenda-sammenhæng, kan man hævde, at den skete prioritering (inden for en given samlet økonomisk ramme) er i god overensstemmelse med Agenda 21's særlige sigte på livsstil og den enkelte families forbrug og adfærd. Her er tale om jomfrueligt område, der ikke

tidligere har været mål for myndigheders påvirkning (energispareområdet måske undtaget), og som derfor kræver en særlig initialindsats og ressourcemæssig bevågenhed.

Spørgsmål 15: Har amtet/kommunen taget initiativ til eller været involveret i projekter eller aktiviteter under overskriften lokal Agenda 21, der har nedenstående som formål, eller hvor nedenstående er et resultat af indsatsen? (gerne flere krydser)

	Antal	Procent af aktive kom.
Ændringer af forbrugsmønstre og levevilkår	78	39,0
Aktiviteter, der har til formål at styrke sundheden og livskvalitet	48	24,0
Bæredygtige bosætningsmønstre	50	25,0
Beskyttelse af atmosfæren og nedsættelse af luftforureningen	47	23,5
Styrkelse af vedvarende og fornybare energiresourcer samt nedsættelse af energiforbrug	74	37,0
Skovrejsning og bevarelse af skov	40	20,0
Bæredygtige landbrug	23	11,5
Bevarelsen af den biologiske mangfoldighed	46	23,0
Beskyttelse af havene	51	25,5
Beskyttelse af grund- og drikkevandskvalitet	96	48,0
Beskyttelse af vand, søer og vandløb	64	32,0
Nedbringelse af forbruget af giftige kemikalier og forvaltning af farlig affald	69	34,5
Forvaltning af fast affald og spildevand	64	32,0
Grøn erhvervsudvikling og samarbejde med virksomhederne om renere teknologi	42	21,0
Grøn turisme	21	10,5
Uddannelse og offentlig bevidstgørelse om lokal Agenda 21	75	37,5
Andet	16	8,0
I alt	904	-

Spørgsmålet er nyt og tjener til at supplere den *procesorienterede* information (orientering, organisering, incitamenter, m.v.) med *substantiel* information dækkende indholdet og karakteren af de aktiviteter og projekter, der iværksættes som led i lokal Agenda 21. Det er her af særlig interesse at konstatere, om aktivitetsspektret har den i Agenda 21 forudsatte *bredde*, eller modsat er koncentreret om traditionelle miljøtekniske problemstillinger.

Især de 2-3 første svarkategorier dækker aktiviteter, som helt eller delvist ligger uden for teknisk forvaltnings traditionelle regi, og som bidrager til bredden. Det kan eksempelvis være kvartersløftprojekter med en grøn vinkel, lad-bilen-stå-projekter, grønne familier eller aktiveringsprojekter med økologisk sigte. Det er derfor positivt at konstatere det forholdsvis store antal kommuner, der melder om Agenda-aktiviteter af denne type.

Det vil for tydeliggørelsen af Agenda 21's særlige profil være ønskeligt, om sådanne projektyper vinder yderligere fodfæste i de kommende år.

Spørgsmål 16: Hvilke af nedenstående metoder/redskaber har kommunen benyttet som led i lokal Agenda 21-aktiviteterne? (gerne flere krydser)

	Antal	Procent af aktive kom.
Energistyring	98	49,0
Miljøstyring	58	29,0
Grønne regnskaber, miljøreddegørelser for amtet/kommunens institutioner	78	38,0
Grøn regnskab for amtet/kommunen som helhed	25	12,5
Miljøvurderinger af miljørådsbeslutninger	14	7,0
Udarbejdelse af miljø/bæredygtighedsindikatorer	11	5,5
Udarbejdelse af bæredygtigheds-checkliste el.lign. ved beslutningstagen	7	3,5
Grønne indkøb	66	33,0
Økologisk mad i institutioner og kantiner	59	29,5
"Grønbog" til amtets/kommunernes medarbejdere	5	2,5
Andet	19	9,5
I alt	440	-

Spørgsmålet er delvist nyt og tjener til at skabe et overblik over de i Agendasammenhæng benyttede metoder og redskaber.

Besvarelserne viser en klar dominans af metoder m.v., der har været under udvikling i en længere årrække, men altså også tjent Agenda 21-formål. Derimod synes de nyere, mere holistisk sigtende redskaber, eksempelvis "grønt regnskab for kommunen/amtet som helhed" eller "udarbejdelse af bæredygtighedsindikatorer", nærmest at være på retur sammenlignet med 1996-undersøgelsen (se dennes spm. 20).

Til understøttelse af Agenda 21's holistiske sigte vil det være ønskeligt med en større udbredelse af hertil rettede administrative værktøjer. Den konstaterede svage udvikling på dette punkt afdækker således behov for en særlig indsats fra de centralt kampagneansvarlige. Da der fra centralt hold har været adskillige indsatser i de seneste år på dette felt i form af pjecer og udredninger, kan dette måske mest effektivt suppleres med et antal eksempelprojekter ude i marken.

Spørgsmål 17: Har amtet/kommunen som led i lokal Agenda 21 projekter, der kombinerer miljøspørgsmål med sociale, erhvervsmæssige, økonomiske eller kulturelle problemer, eller som involverer disse sektorer i arbejdet for en bæredygtig udvikling? (1996-tal)

	Antal		Procentvis fordeling	
Ja	54	(62)	32,1	(47,7)
Nej	114	(68)	67,9	(52,3)
I alt	168	(130)	100,0	(100,0)

Spørgsmålet er uændret i forhold til 1996-undersøgelsen (se dennes spm. 7) og har til formål at efterprøve, i hvilket omfang der arbejdes tværsektorielt – et af de for lokal Agenda 21 opstillede "pejlemærker".

Her må konstateres et tilbageslag sammenlignet med 1996; dengang var 47,7 % af svarene bekræftende, imod kun 32,1 % i 1998. I modsat retning tyder dog tendensen i spørgsmål 13 til en mere aktiv rolle end i 1996 for social- og sundhedssektoren, den kulturelle sektor og undervisningssektoren. Forholdet bør holdes under observation med henblik på at fremme tværsektorielle Agenda 21-initiativer.

Spørgsmål 18: I hvilket omfang har amtet/kommune opstillet mål for lokal Agenda 21? (gerne flere krydser)

	Antal	Procent af aktive kommuner
Kvantitative mål	37	18,5
Kvalitative mål	80	40,0
I alt	117	100,0

Spørgsmålet er nyt og tilsigter at afdække operationalitetsgraden af styringsgrundlaget.

Det må på grundlag af svarene konstateres, at styringsgrundlaget, målformuleringen, i forbindelse med Agenda-arbejdet helt overvejende er af kvalitativ karakter – eller måske slet ikke eksisterende. Det vanskeliggør både en målrettet Agenda-indsats og en efterfølgende information til borgerne om opnåede resultater og indikerer således et behov for udvikling af *bæredygtighedsindikatorer* til Agenda 21-formål.

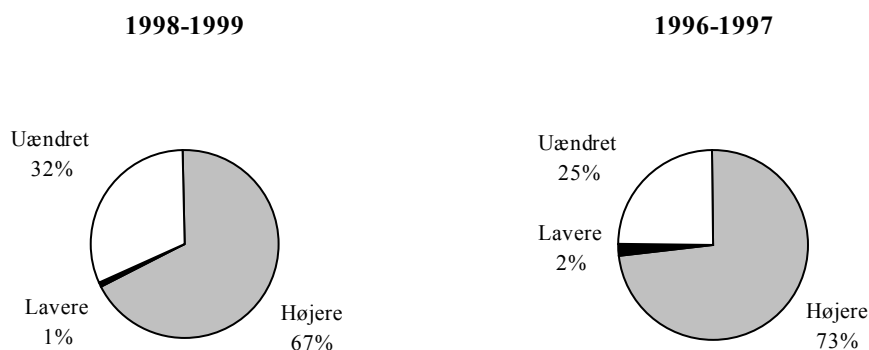
Spørgsmål 19: Kan der efter igangsættelsen af lokal Agenda 21 peges på konkrete eksempler på politiske beslutninger, hvor bæredygtighedsovervejelser og dialog med borgerne har fået en ny og øget vægt i forhold til tidligere?

	Antal	Procentvise fordeling
Ja	72	43,6
Nej	93	56,4
I alt	165	100,0

Spørgsmålet er nyt og har til formål at efterprøve Agenda 21-ideens og -arbejdsformens muligt positive afsmitning på hele kommunens funktionsmåde.

Det er herefter positivt at konstatere, at ét af formålene med introduktionen af lokal Agenda 21 – en styrket dialog mellem borgere og politikere i den kommunale og regionale planlægning – i betragtelig udstrækning er realiseret.

Spørgsmål 20: Hvordan forventes aktivitetsniveauet indenfor rammerne af lokal Agenda 21 at blive i 1999 sammenlignet med 1998?

Det samme spørgsmål blev stillet i 1996-undersøgelsen. Spørgsmålet har til formål at opfange mulige trætheds- og afmatningstegn omkring lokal Agenda 21.

Den dominerende vurdering var dengang – som nu – at der kan forventes et stigende aktivitetsniveau omkring lokal Agenda 21.

Den i 1996 udtrykte forventning holdt stik, både i henseende til substansen af igangværende kampagner, men også i kraft af de mange nytilkomne Agenda-aktive kommuner siden 1996.

Den nu på ny udtrykte forventning om et stigende aktivitetsniveau viser, at Agenda 21 har bidt sig fast i den kommunale verden og også i de kommende år vil kunne mobilisere betydelig kreativitet og energi blandt lokale grupper og ildsjæle.

Der synes derfor at være al mulig grund til at fastholde lokal Agenda 21 som en central referenceramme for den videre udmøntning af ideen om bæredygtig udvikling.

Spørgsmål 21: Hvis amtet/kommunen skal videregive positive erfaringer med lokal Agenda 21, hvilke 1-2 projekter/aktiviteter/processer vil man da særligt fremhæve?

Et tilsvarende spørgsmål – om end formuleret anderledes - blev stillet i forbindelse med 1996-undersøgelsen. Det indkomne materiale viste sig, både dengang og nu, at være så uensartet og ukomplet, at det er uegnet til viderebringelse i denne rapport. Informationsværdien, selv efter en redigering, er for ringe.

Konklusionen for fremtidige undersøgelser er herefter, at tilvejebringelse af eksempel materiale må tilrettelægges som et selvstændigt projekt og ikke kan klares ”med venstre hånd” i forbindelse med en spørgeskemaundersøgelse med et andet hovedsigte og derfor designet på særlige præmisser.

Der kan imidlertid nu henvises til den af Miljø- og Energiministeriets Landsplanafdeling i januar 1999 åbnede database over lokal Agenda 21-projekter i Danmark på internetadressen www.lokalAgenda21.dk. Basen indeholder ca 400 projekteksempler, der er tilvejebragt i et hertil særligt tilrettelagt projekt.

3.2. Best practise

I 1996-undersøgelsen opdeltes de Agenda-aktive kommuner i en elitegruppe, en mellemgruppe og en bagtrop, baseret på hvor mange af de fem ”pejlemærker” for Agenda 21 kommunen havde fulgt. Formålet med opdelingen var at konstatere, hvorvidt grupperne adskilte sig fra hinanden med hensyn til strategi og praktisk fremgangsmåde. Analysen viste klare forskelle; elitekommunerne var således mere udfarende i deres strategi, inddrog flere borgergrupper i dialogen, spillede på flere strenge i kommunikationen af mål og resultater og accepterede i højere grad, at en troværdig gennemførelse af lokal Agenda 21 stiller krav til ressourcer her og nu.

I den nu gennemførte undersøgelse er foretaget en tilsvarende analyse, idet dog gruppen af elitekommuner (27 kommuner og 3 amtskommuner) er udvalgt på et lidt andet grundlag: Gruppen består denne gang af de kommuner, der har markeret sig som aktive på mindst to tredjedele af Agenda-aktiviteterne i spørgsmål 15 og 16, og som yderligere har besvaret spørgsmål 17 (tværsektorielle projekter) bekræftende.

Baggrunden for den ændrede udvælgelsesmetode er, at spørgeskemaet i 1998 ikke som i 1996 er struktureret med udgangspunkt i de fem pejlemærker. Formålet denne gang er i øvrigt ikke at publicere oversigter over kommuner i den ene eller den anden kvalitetskategori, blot at konstatere om der er en sammenhæng mellem Agenda-kvalitet og strategi. Dette ses også denne gang at være tilfældet, hvilket følgende opgørelser fra 1998-tallene viser:

- 62 % af elitekommunerne er tidlige startere, dvs. at de var i gang før 1996 imod kun 24 % af de øvrige. Dette er ikke blot udtryk for den trivialitet, at de mest progressive kommuner var tidligst ude, men også for at der *over tid sker en kvalitativ og kvantitativ udvikling af den enkelte Agenda-kampagne*. Dette sidste er en væsentlig iagttagelse og ses ved sammenligning mellem 1996 og 1998 af den stigende *procentdel* af de Agenda-aktive kommuner, der afgiver positive svar på de stillede spørgsmål. Rom blev ikke bygget på én dag; det samme gælder lokal Agenda 21. Budskabet fra undersøgelsen til de endnu ikke-aktive kommuner er derfor: Kom i gang – selv en beskeden start tæller og peger fremad!
- 93 % af elitekommunerne benytter ”varemærket” lokal Agenda 21 imod 65 % af de øvrige.

- 68 % af elitekommunerne har afprøvet nye dialogformer over for borgerne imod 18 % af de øvrige.
- 79 % af elitekommunerne har projekter igangsat på borgerinitiativ imod 48 % af de øvrige.
- 69 % af elitekommunerne har Agenda-projekter, der rækker ud over kommunens/amtets grænser imod 35 % af de øvrige.
- 88 % af elitekommunerne tillægger generelt bæredygtighed større vægt i den lokale politiske beslutningsproces imod 36 % af de øvrige.
- Til gengæld forventer hele 72 % af gruppen ”øvrige” et højere aktivitetsniveau fremover imod kun 59 % i elitegruppen. Dette må tages som positivt udtryk for et ønske om fortsat udvikling af Agenda-arbejdet hos mange af de kommuner, der endnu befinder sig på et mindre ambitiøst niveau.

Gruppen af elitekommuner er domineret af landets store byer, hvad det gennemsnitlige indbyggertal på 85.000 viser. Udnyttelsen af best practise-erfaringer er derfor realistisk set ikke udelukkende et spørgsmål om politisk interesse og vilje, men også om tilgængelige ressourcer. Dette gør det dog ikke uinteressant at fremhæve sammenhængen mellem strategi og kvalitet.

4. International status for lokal Agenda 21

Under hensyn til lokal Agenda 21's karakter af global referenceramme for bæredygtig udvikling er det fundet nyttigt at sætte den danske udvikling i perspektiv ved at sammenstille den med Agenda-arbejdet uden for Danmark. To emner vil blive belyst i den sammenhæng:

- Internationale bestræbelser på at afgrænse lokal Agenda 21 og fastlægge minimumskravene til dette koncept.
- Status for lokal Agenda 21 – udbredelse og hovedproblemer - i udvalgte lande.

4.1. Kravene til lokal Agenda 21

Agenda 21-grunddokumentet fra Rio-konferencen i 1992 stiller ikke præcise krav til en lokal Agenda 21, og konceptet er heller ikke siden fra autoritativt FN-hold blevet præciseret. Det har skabt et tolkningsbehov, som med varierende grader af operationalitet er blevet opfyldt af nationale regeringer, NGO'er, forskere m.v. verden over.

Her er tale om en uklarhed, som skiftevis er betegnet som frugtbar og hæmmende. Begge karakteristikker kan meget vel være dækkende. Under alle omstændigheder vil det være nyttigt at følge konceptets udvikling internationalt og inddrage denne i de løbende danske overvejelser.

Danmark valgte i forbindelse med lanceringen af Agenda-kampagnen i efteråret 1994 at præsentere fem såkaldte "pejlemærker" for en lokal Agenda 21:

1. Helhedssyn og tværsektoriel tænkning
2. Aktiv borgerdeltagelse
3. Kredsløbstankegang
4. Inddragelse af globale hensyn
5. Styrkelse af det langsigtede perspektiv.

De fem pejlemærker var udtryk for, hvad man fra den centrale kampagne-gruppens side anså for en loyal tolkning af det flere hundrede sider lange Rio-dokument – og samtidig et operativt grundlag for lokal dansk handling.

På daværende tidspunkt sås ikke tilsvarende forsøg på en så kort operativ sammenfatning af lokal Agenda 21's idegrundlag.

Der kastes imidlertid nyt lys over spørgsmålet gennem en undersøgelse i 1996-97 gennemført af ICLEI (International Council for Local Environmental Initiatives) i samarbejde med UNDP/PCSD (United Nations Department for Policy Coordination and Sustainable Development). Undersøgelsen, der kan læses på internetadressen www.iclei.org/la21/la21rep.htm anlægger følgende definition af lokal Agenda 21:

”Lokal Agenda 21 er en deltagelsesorienteret, tværsektoriel proces med henblik på at opfylde Agenda 21’s mål på det lokale plan via udvikling og gennemførelse af en langsigtet strategisk handlingsplan, der retter sig mod højt prioriterede lokale bæredygtighedsproblemstillinger.”

Med udgangspunkt i denne definition valgte man i undersøgelsen som lokal Agenda 21-aktiviteter at se bort fra:

- Aktiviteter og planer, der var en følge af regeringspålæg
- Planer, der udspringer af en éngangskonsultation i stedet for en løbende deltagelsesorienteret proces
- Planlægningsforløb/processer, der ikke inddrager en bredere kreds af lokale aktører og grupperinger
- Aktiviteter der ikke tager udgangspunkt i konceptet for bæredygtig udvikling, dvs. en integreret inddragelse af miljømæssige, sociale og økonomiske spørgsmål.

Undersøgelsen stillede til respondenter fra mange lande dette spørgsmål:

Rangér efter vigtighed de kriterier, der benyttes til at definere lokal Agenda 21.

Rækkefølgen blev:

1. Den skal adressere økonomiske, sociale og økologiske spørgsmål under ét
2. Den skal indeholde en fælles vision om en bæredygtig fremtid
3. Den skal indeholde en deltagelsesorienteret proces i forhold til lokalbefolkningen
4. Der skal etableres et lokalt tværsektorielt forum til at påvirke og følge processen
5. Der skal udarbejdes en handlingsplan med konkrete langsigtede mål
6. Der skal udarbejdes en kortsigtet handlingsplan
7. Der skal etableres et system til overvågning og rapportering
8. Der skal udvikles indikatorer til at måle fremskridt.

Et andet fortolkningsbidrag kommer fra norsk side; i Norge blev lokal Agenda 21 officielt lanceret gennem en Stortingsmelding (nr. 58 1996-97). Det understreges heri...

”at Lokal Agenda 21 er en handlingsrettet strategi for vitalisering av lokal-demokratiet og den kommunale planleggningen i videreutviklingen av kommunesamfundet mot en bærekraftig utvikling.

Lokal Agenda 21 bringer nye perspektiver inn i samfunnsutviklingen:

- Retningen på utviklingen må ses i et langsiktig tidsperspektiv
- De globale konsekvensene av lokale tiltak må vektlegges sterkere: Dette vil få konsekvenser for bl.a. lokal energi- og arealpolitikk
- Vilje til åpen dialog og bred mobilisering må videreutvikles

- *Sammenheng og helhet på tvers av sektorer er helt nødvendig*
- *Livskvalitet og den velferdspolitiske dimensionen skal vektlegges sterker.*”

Et sidste og meget reflekteret fortolkningsbidrag er indeholdt i rapporten *From the Earth Summit to Lokal Agenda 21, 1998*, redigeret af William M. Lafferty og Katarina Eckerberg. Earthscan Publications Ltd. London. Rapporten, der er udarbejdet af forskere i flere lande, søger at skabe et internationalt overblik over status for lokal Agenda 21. Til brug herfor søger teamet – i lighed med den førnævnte ICLEI-rapport – at afgrænse lokal Agenda 21, her ved brug af følgende kriterier:

1. *”Et mere bevidst forsøg på at sammenkoble miljømæssige effekter med underliggende økonomiske og politiske kræfter (som igen udspringer af politiske beslutninger, ikke-beslutninger og markedskræfter)*
2. *En mere aktiv bestræbelse på at sammenkoble lokale problemstillinger, beslutninger og dispositioner med globale virkninger, både miljømæssigt og med blik på global solidaritet og retfærdighed.*
3. *En politik, der i højere grad fokuserer på tværsektoriel integration af miljø- og udviklingsspørgsmål, værdier og mål i planlægningen, politisk beslutningstagen og implementering.*
4. *Større bestræbelser på at øge den lokale involvering, dvs. at inddrage både almindelige borgere og større interessentgrupper, specielt forretningslivet og fagforeninger, i planlægnings- og implementeringsprocessen i relation til miljø- og udviklingsspørgsmål.*
5. *En vilje til at fastlægge og arbejde med lokale problemer inden for: (a) en bredere økologisk og regional ramme så vel som (b) et væsentligt udvidet tidsperspektiv (dvs. dækkende tre eller flere generationer).*
6. *En eksplicit vedkendelse af Rio topmødet og Agenda 21 som reference.*

På dette grundlag opdeler forskerne de indberettede aktiviteter i tre niveauer:

For det første politikker og initiativer der primært sigter mod naturgenopretning og miljøbeskyttelse. Her er tale om initiativer, som har eller kunne være taget også forud for Brundtland rapporten i 1987, og som retter sig mod miljømæssige problemer af en mere teknisk-naturvidenskabelig karakter – miljøforvaltning i mere traditionel forstand.

Det andet niveau omfatter politikker og initiativer, der specifikt refererer til bæredygtighedstanken, som den er beskrevet i Brundtland-rapporten, eller som anvender brede koncepter af typen ”global økologi”. Mange af disse initiativer er taget i perioden mellem Brundtlandrapportens offentliggørelse i 1987 og Rio konferencen i 1992.

Det tredje niveau omfatter aktiviteter, der eksplicit benytter Rio-budskabet, herunder Agenda 21, som reference. Forskerne, hvis overordnede formål er at afdække effekten af Rio-konferencen, afgrænser derfor lokal Agenda 21 snævert som kun omfattende denne sidste kategori.

Forskerne reflekterer selv over vanskelighederne ved at håndhæve denne snævre afgrænsning. De lægger især vægt på at udskille traditionel miljøforvaltning, men ser også en principiel forskel mellem den Brundtlandske bæredygtighedstænkning og det efterfølgende, program-autoriserede Agenda 21-koncept, idet lokale myndigheders udtrykkelige bekendelse til FN's officielle handlingsprogram bidrager til udbredelsen af forestillingen om en fælles Nord/Syd ansvarlighed for løsning af de forbundne miljø- og vækstproblemer.

I det følgende afsnit (4.2.) er refereret yderligere eksempler på formuleringer, der tilsigter at præcisere lokal Agenda 21. Allerede de foran refererede eksempler forekommer dog at give et dækkende billede af de overvejelser, man i toneangivende internationale kredse har gjort sig på dette punkt.

Set fra dansk side tør man vel herefter konstatere, at de tilbage i 1994 formulerede fem "pejlemærker" for lokal Agenda 21 er i god overensstemmelse med de foran refererede internationale præciseringer af konceptet. Den senest refererede, meget snævre afgrænsning af lokal Agenda 21 til kun at omfatte aktiviteter igangsat med udtrykkeligt afsæt i Rio, tjener et specifikt forskningsformål og bør næppe give anledning til en dansk opstramning.

Den i Danmark fra starten valgte linie med principielt at overlade vurderingen af kravene til den enkelte kommune, men samtidig at give en operationel vejledning i form af pejlemærkerne, har vist sig hensigtsmæssig ved på den ene side at give rum for kreativ videretænkning på lokale præmisser, på den anden side at undgå visse landes situation, nemlig at alt anses for lokal Agenda 21, fordi der ikke gennem operationel vejledning er skabt en national konsensus omkring konceptets indhold.

4.2. Status i udvalgte lande

Hvordan ligger Danmark placeret internationalt i bestræbelserne på at udbrede Agenda-ideen fra Rio 1992? Hører vi til frontløberne, til bagtroppen eller til "den bløde mellemvare"? Har andre lande fulgt strategier, vi i Danmark kan lære af?

Det er spørgsmålene bag den følgende internationale oversigt, der bygger på de tidligere nævnte kilder, dels forskningsrapporten *From the Earth Summit to Local Agenda 21*, dels ICLEI's hjemmeside www.iclei.org/la21/la21rep.htm

Indledende kan som noget særdeles positivt konstateres, at lokal Agenda 21 ikke blot dyrkes af nogle få højtudviklede lande med ressourcer til at beskæftige sig med, hvad der i store dele af verden kunne opfattes som luksusproblemer. ICLEI's og UNDP/PCSD's tidligere omtalte globale undersøgelser viste, at pr. 30 november 1996 var lokale myndigheder i 64 lande i gang med lokal Agenda 21. I det følgende gives et billede af status i en række lande, startende med forløberne, derefter midtergruppen (heriblandt Danmark) og afsluttende en række sent tilkommende lande.

Frontløberne (Storbritannien og Sverige)

De to første lande der startede lokal Agenda 21 processen på kommunalt niveau, var Storbritannien og Sverige. De startede et par måneder efter afholdelsen af Rio-konferencen. I 1994 var 60% af de britiske decentrale myndigheder gået i gang. I Sverige var tre fjerde dele (220) af de i alt 286 kommuner gået i gang i 1995. Disse to lande adskiller sig dog væsentligt fra hinanden i deres angrebsvinkel. Initiativet til opstart af lokal Agenda 21 er primært kommet nedefra i Storbritannien; det kan skyldes, at kommunerne har set det som en chance til at opprioritere og styre miljøarbejdet, da der ikke var nogen stærk tradition for miljøregulering.

I Sverige derimod, har de centrale myndigheder spillet en stor rolle, når det gjaldt om at informere om Rio-konferencen og motivere til det lokale Agenda 21-arbejde i opstartsfasen. De svenske kommuner spiller dog også en væsentlig rolle i det miljøpolitiske arbejde, og desuden bliver Sverige i mange sammenhænge betragtet som et foregangsland på miljøområdet.

Fælles for de to lande er, at de nationale kommunale sammenslutninger og regeringen umiddelbart efter Rio-konferencen gik ud med støtte og opfordring til det lokale Agenda 21-arbejde.

Sverige: Direkte efter Rio-konferencen i 1992 indledtes det svenske Agenda 21-arbejde med at Agenda 21-dokumentet blev oversat til svensk og et antal regionale konferencer igangsat. I et fælles brev til kommunerne fra Miljøministeren og Kommunförbundets formand indskærpedes betydningen af at kommunerne tog udfordringen fra Rio op.

I Sverige er lokal Agenda 21-processen i gang i alle kommuner. En undersøgelse fra Umeå Universitet, 1998 viser desuden at 56% af kommunerne har vedtaget lokale Agenda 21-handlingsplaner.

Efter Rio-konferencen blev Kong Carl Gustafs miljøpris etableret. Den uddeles hvert år til kommuner der, ud fra sine egne forudsætninger, arbejder med lokal Agenda 21.

I 1993 blev der i Riksdagen fremlagt et særskilt UNCED-proposition (1993/94:11) af regeringen, som blev vedtaget med en bred enighed. Den er - om end ikke juridisk bindende for kommunerne - så dog noget kraftigere i sin henstilling end den senere tilsvarende danske centrale udmelding:

”Regeringen anser, att kommunerna bör följa rekommandationerna i Agenda 21.(...) De lokala agendorna kommer därför att utgöra den grundstomme på vilken vår nationella strategi skall vila.”

I regeringens skrivelse et år senere til kommunerne (1994/95:120) hedder det endvidere:

”Det er vigtigt, at det redan påbörjade arbetet med Agenda 21 fortsätter och att erfarenheterna sprids. (.....) Avsikten är att arbetet skall utmynna i en

handlingsplan med målsætninger som anger udviklingsretningen for kommunen.

I 1994 præsenterede det svenske Miljøministerium en lokal Agenda 21 guide, som pegede på mulige bæredygtige strategier i en lokal kontekst. I 1995 sammensatte regeringen en National Agenda 21 komite med politikere fra blandt andet Rigsdagen, NGO'er og videnskabsfolk. De har blandt andet taget initiativ til regionale tværfaglige rundbordssamtaler. Naturvårdsverket (den svenske miljøstyrelse) fungerer som en slags vidensbank og informationen til kommunerne og drejer sig både om Agenda 21 og generelt om miljømæssige mål og strategier

Nationalkomitén for Agenda 21 afløstes i 1998 af et ligeledes nationalt *Forum för ekologisk omställning* og en hermed samarbejdende, i Miljøministeriet ansat *Nationell samordnare för Agenda 21*. I begrundelsen for den nye struktur peges på behovet for en ny strategi: Udrednings- og forberedelsesfasen betragtes nu som afsluttet; herefter gælder det praktisk implementering og erfaringsspredning. Under Forum för ekologisk omställning er da også i 1997 etableret en database på internettet med praktiske eksempler: ”Guld-korn” (<http://guldkorn.tjugofyra.net/guldkorn/se>). Denne database er (som resultat af et samarbejde med det danske Miljø- og Energiministerium) i starten af 1999 udvidet til også at omfatte danske eksempler, se (www.lokalAgenda21.dk).

I foråret 1995 besluttede Riksdagen, at 100 millioner skr. kunne fordeles til erhvervsliv og kommuner i form af investeringsbidrag til fremme af omstilling i en økologisk retning heraf en betydelig del til lokal Agenda 21-aktiviteter.

Allerede i starten af 1996 meldte *alle 288 svenske kommuner*, at de havde indledt lokale Agenda 21 aktiviteter. Ca. halvdelen havde ansat en lokal Agenda 21-koordinator.

I 1997 blev der sat 15 milliarder skr. af til et bæredygtigt udviklingsprogram som løber over 4-5 år. Heraf er ca. 7 milliarder skr. rettet mod projekter på lokalt plan initieret af lokale myndigheder i samarbejde med andre lokale organisationer. Regeringen har i denne forbindelse understreget, at lokal Agenda 21 er et godt udgangspunkt for disse investeringer.

En spørgeskemaundersøgelse gennemført af Umeå Universitet i 1998 indikerer hvilke type projekter der er blevet arbejdet med: Affald, Forbrug, Vand, Energi, husholdning, fredning af naturområder, trafik, samfundsplanlægning og kemikalier. 76% af kommunerne har en speciel fond til lokal Agenda 21 projekter der gennemsnitligt udgør 360.000 skr. pr. kommune pr. år.

Spørgeskemaundersøgelsen viser også, at et stort antal kommuner viser uforandret eller øget interesse for lokal Agenda 21, mens der findes en gruppe på 30% hvor engagementet synes at være aftagende. Indholdet af Agenda 21-arbejdet favner mere og mere ud. Foruden problemstillinger vedrørende det ydre miljø er der satset meget på børn og skole de seneste år. Et voksende

antal kommuner er også opmærksomme på de sociale dimensioner. På områder som omsorg, kultur og fritid er Agenda 21 derimod ikke slået rigtigt igennem. De største barrierer for bæredygtig udvikling på lokalt niveau er; en egentlig Agenda 21-samordning, mangel på tid og ressourcer i form af penge og personale men mangel på støtte fra nationalt niveau nævnes også.

Et højt prioriteret område i forbindelse med lokal Agenda 21 i Sverige er også indsatser i skolerne med henblik på uddannelse i miljøbevidsthed. 125 kommuner har undervisning i skolerne om Agenda 21 og bæredygtig udvikling. Man søger også mange steder at kombinere miljømæssige mål med arbejdsmarkedspolitik. Mange af de lokale handlingsplaner fokuserer på behovet for en ændret livsstil samt omstilling af produktion og forbrug.

Amtskommunerne (länsstyrelserne) udarbejder regionalt Agenda 21-materiale i form af oversigtligt materiale om miljøtilstanden som inspirationsgrundlag for kommunernes Agenda 21-arbejde. Derimod ses amtskommunerne selv – i modsætning til Danmark - kun i meget begrænset omfang at udarbejde lokal Agenda 21.

Storbritannien: En undersøgelse fra årsskiftet 1996/1997 viste, at 90% af de britiske kommuner havde forpligtiget sig til at gå i gang med at implementere en lokal Agenda 21. Heraf havde 70% allerede igangsat lokal Agenda 21-aktiviteter. Endvidere havde 70 lokale myndigheder underskrevet Local Government Declaration on Sustainability og 54 Ålborg Charteret, der begge præciserer forpligtelsen til at iværksætte en lokal Agenda 21.

Indtil videre har lokal Agenda 21 i Storbritannien været karakteriseret ved:

- Markant indsat for en tværsektoriel involvering på opfølgning og implementering af handlingsplaner.
- Øget brug af indikatorer og mål.
- Støtte til miljøprojekter ikke kun på “klassiske” miljøområder, men på hele bæredygtighedsområdet, f.eks. husholdning, arbejde og demokrati.
- Øget indsats for at sikre at landsplanlægningen stemmer overens med bæredygtighedskriteriet.
- En væsentlig lavere regeringsprofil end i det andet foregangsland Sverige. Kommuneforeningen Local Government Management Board har været den drivende kraft og har på grund af det engelske sprogs udbredelse fungeret som reference og ressource for lokale og centrale myndigheder i mange lande.

Nøgleindsatsområderne for de lokale britiske myndigheder har været: Intern grøn husholdning, grønne regnskaber, udvikling af tværsektoriel bæredygtighedspolitik, miljøuddannelse og udvikling af nye redskaber og vurderingsteknikker, f.eks. brug af indikatorer. Demokrati- og dialogaspekterne har været centrale med aktiviteter og strukturer af typen: bottom-up, empowerment, byvurderinger, fattighjælp, “Planning for Real”-øvelser, lokale gruppearbejder, miljøfora, rundbordssamtaler og “juryer”. I 1996 havde ca. 50 lokale myndigheder benyttet sig af sådanne nye dialogformer og planlægningsstrukturer.

I 1997 sendte premierminister Tony Blair et brev til alle de britiske kommuner, hvori han opfordrer kommunerne til at gå i gang med at implementere en lokal Agenda 21 inden år 2000. Hermed trådte regeringen for første gang tydeligt ind på arenaen. Der blev samtidig nedsat en tværsektoriel styringsgruppe, der støtter de lokale myndigheder. Styringsgruppen har etableret en database, der fungerer som et netværk for kommunerne.

Midterfeltet (Danmark, Holland, Norge og Finland).

Danmark: Miljøministerens tale i maj 1994 i Ålborg til de delegerede ved European Conference on Sustainable Cities & Towns var startskuddet til den danske Agenda 21-kampagne. I oktober 1994 sendte ministeren, Kommunernes Landsforening og Amtsrådsforeningen i fællesskab et brev til alle amter og kommuner, som havde til formål at påminde om Rio-forpligtelsen:

“Senest i 1996 bør de fleste lokale myndigheder i de forskellige lande have indledt et samarbejde med befolkningen og opnået enighed om en lokal Agenda 21 for området”.

På denne baggrund blev der opfordret til at gå i gang med det lokale Agenda 21-arbejde. Det blev pointeret, at der ikke var tale om en ny plantype men, at lokal Agenda skulle ses som en proces, der skulle give eksisterende planlægning et løft.

I foråret 1995 udsendtes en vejledning om lokal Agenda 21. Der eksisterede ikke nogen entydig definition af lokal Agenda 21, og man udformede derfor som led i vejledningen de tidligere omtalte fem vejledende ”pejlemærker” for, hvad der karakteriserer en lokal Agenda 21. Principielt har man dog hele tiden fastholdt, at det må være op til den enkelte regionale og lokale myndighed at fastlægge det nærmere indhold af en lokal Agenda 21 baseret på lokale præmisser.

I 1997 vedtog det danske folketing, at Agenda 21-processen i Danmark skal styrkes gennem:

- Afholdelse af nationale Agenda 21-dage,
- Lovkrav til kommunerne og amterne om lokale Agenda 21-redegørelser,
- Udvikling af strategisk miljøplanlægning, bl.a. ved bedre miljøvurdering af lovforslag og finansloven samt
- Fremlæggelse af forslag til hvordan en løbende vurdering af subsidier, afgifter og kvoter kan tilrettelægges med hensyn til deres virkning på en bæredygtig udvikling.

Regeringen besluttede at imødekomme dette, bl.a. ved at foreslå at lokal Agenda 21-redegørelser i henhold til planloven skulle være lovpligtige for amter og kommuner, dvs. en markant opstramning i forhold til de hidtidige blødere henstillinger. Ved årsskiftet 1998/1999 er et kommuneplanudvalg ved at undersøge mulighederne for at integrere lokal Agenda 21-redegørelser i kommuneplanen, og et lovforslag forventes at komme i efteråret 1999.

Den Grønne Fond, der også er tilknyttet Miljø- og Energiministeriet, yder både direkte og indirekte økonomisk tilskud til lokal Agenda 21-projekter. Den Grønne Fonds budget udgør 50 mio. kr. på årsplan, hvoraf ca. en tredjedel går til grønne guider og dækker løntilskuddet de første tre år. Derudover gives der tilskud til lokalt initierede projekter, som indeholder elementer fra de fem pejlemærker, for 10 mio. kr. årligt.

Foruden Miljø- og Energiministeriet er specielt By- og Boligministeriet aktiv i Agenda 21-arbejdet. I en netop offentliggjort bypolitisk perspektiv- og handlingsplan "Fremtidens by" nævnes således lokal Agenda 21 som et væsentligt grundlag for en fremtidig, mere helhedsorienteret bypolitik. Der er samtidig afsat 96 mio. kr. til bypolitiske udviklingsprojekter i de kommende år.

Endvidere er lokal Agenda 21 fremhævet som et prioriteringsværdigt indsatsområde i bemærkningerne til lov nr. 434 af 10. juni 1997 om *pulje til grøn beskæftigelse*. Den grønne jobpulje støtter mindre kommuner, hvis der er tale om lokalt forankrede og varige job.

Også regeringens samarbejde med *de frivillige organisationer* omkring lokal Agenda 21 er blevet styrket i de seneste år. Et synligt tegn herpå er den i 1998 udsendte pjece *En Fælles Sag – Lokal Agenda 21*, der er blevet til i samarbejde mellem Kommunernes Landsforening, Dansk Industri, Dansk Handel & Service, Dansk Familielandbrug, De danske Landboforeninger, Danmarks Naturfredningsforening, Friluftsrådet og Miljø- og Energiministeriet.

Ved årsskiftet 1998/1999 havde 200 ud af landets 289 af landets amter og kommuner (69,2 %) påbegyndt en lokal Agenda 21, og der forventes en stigende aktivitet i det kommende år.

Ved en tilsvarende undersøgelse to år tidligere var tilslutningen 50,2 %, og man opfyldte dermed lige akkurat målsætningen fra Rio om at mere end halvdelen af de lokale myndigheder skulle være Agenda-aktive ved udgangen af 1996.

Hovedparten af de i dag Agenda-aktive amter og kommuner er startet før 1997, og der er således begyndt at komme længerevarende erfaringer på området og afsluttede projekter..

Ansvar for den nationale kampagne ligger i Miljø- og Energiministeriet, Landsplanafdelingen, som har stået bag en vifte af Agenda-fremmende aktiviteter: Nyhedsbreve, pjecer, foredrag, demonstrationsprojekter, spørgeskemaundersøgelser som den her foreliggende, konferencer, samarbejde med relevante nationale myndigheder og frivillige organisationer samt internationale kontakter, herunder senest samarbejdet med den svenske nationale kampagneorganisation, der har ført til oprettelsen af den tidligere omtalte Agenda 21 eksempeldatabase "Guldkorn", se (www.lokalAgenda21.dk).

Ministeriet gennemfører den danske kampagne i et fast samarbejde med Kommunernes Landsforening og Amtsrådsforeningen.

I de Agenda-aktive amter og kommuner der udpeget kontaktpersoner, som tilsammen udgør det nationale lokal Agenda 21-netværk

Norge: Umiddelbart efter Brundtlandsrapportens offentliggørelse i 1987 søsatte Norge forsøgsprogrammet *Miljøvern i kommunerne* (MIK), der siden har fået almindelig udbredelse i kommunerne og er blevet en stærk nationale reference for bæredygtig udvikling. Situationen er i dag den, at alle de væsentlige aktører omkring den kommunale miljøpolitik er indstillet på (1) at konsolidere MIK-reformen som (2) udgangspunkt for en stærkere satsning på lokal Agenda 21. I praksis bliver der formentlig tale om en gradvis tilpasning af MIK til lokal Agenda 21's mere proces- og dialogprægede ideer og formentlig også en gradvis overgang til Agenda-betegnelsen.

I foråret 1998 afholdt Miljøverndepartementet, Kommunernes Sentralforbund, Forum for lokalt miljøvern og Forum for kommunale planleggere en konference i Frederikstad vedrørende lokal Agenda 21. Formålet med konferencen var at motivere fylker og kommuner til at gå i gang med at indføre lokal Agenda 21. Konferencen førte blandt andet til "Frederikstaderklæringen". Ved udgangen af 1998 havde 15 fylker og 100 kommuner tilsluttet sig erklæringen, og forpligtede sig dermed til at påbegynde lokal Agenda 21-arbejdet.

En væsentlig medvirkende årsag til lokal Agenda 21's stadig stærkere profil har været regeringens klare signaler inden for det seneste år til støtte for lokal Agenda 21. Således har statsministeren opfordret alle fagministrene til at bakke op om lokal Agenda 21-arbejdet. Miljøverndepartementet har ansvaret for koordineringen på tværs af ministerierne.

Måske endnu mere interessant er den skriftligt formulerede strategi for lokal Agenda 21, som Miljøverndepartementet har udsendt i hele ministeriet samt til fylker og kommuner og øvrige eksterne kontakter. Strateginotatet kan findes på internetadressen: www.agenda21.no.

I strateginotatet er der opstillet fire kriterier for evaluering af lokal Agenda 21:

- Demokrati og deltagelse gennem en ny dialog
- Bæredygtig økonomi og næringsstruktur
- Tværgående styring
- Opfølgning og globalt hensyn.

Kriterierne har til formål at; udsende signaler til de lokale myndigheder om hvad der forventes fra nationalt niveau, imødekomme Miljøverndepartementets behov for at kunne rapportere til Stortinget, styrke andre departementers arbejde og rapportering af lokal Agenda 21 samt styrke kommunernes og de såkaldte "knudepunkters" behov for at kunne vurdere eget arbejde med bæredygtig udvikling sammenholdt med andres erfaringer. Der er tale om et vel gennearbejdet og bredt dækkende oplæg, der utvivlsomt må kunne virke som inspiration i Danmark, hvor en tilsvarende, skriftlig udformet strategi endnu ikke foreligger, og hvor ministeriets afdelinger og styrelser

uden for Landsplanafdelingen ikke er pålagt operative forpligtigelser til fremme af lokal Agenda 21.

Miljøverndepartementets lokal Agenda 21-enhed koordinerer statens indsats på området og lægger stor vægt på samarbejdet med Kommunernes Sentralforbund. Derudover samarbejder Miljøverndepartementet med "Stiftelsen Idebanken" blandt andet vedrørende udarbejdelse af kampagnemateriale. Idebanken var en af initiativtagerne til at Agenda 21-arbejdet kom i gang i Norge. Agenda 21-enheden, som består af 3 ansatte, råder over et budget i 1999 på 18,4 mill. kr. Ud af budgettet gives tilskud til frivillige organisationer og de såkaldte lokale Agenda 21-knudepunkter finansieres. Agenda 21-knudepunkterne går ud på, at der i Kommunernes Sentralforbunds decentrale kontorer i en del af fylkerne sidder en medarbejder, der kan understøtte og igangsætte lokalt arbejde, etablere netværk og drive erfaringsudveksling mellem kommunerne i fylkerne.

Holland: Holland har ca. 600 kommuner, der får 90 % af deres midler fra statskassen. Kommunerne har derfor slet ikke den styrke, danske kommuner opbyggede efter kommunalreformen i 1970.

Umiddelbart efter Rio-konferencen var kommunerne da heller ikke fremhævet som centrale aktører i opfølgningen på Rio. Det var den almindelige opfattelse, at kommunerne dels ikke havde ressourcer til at tage denne opgave op, dels allerede i vid udstrækning levede op til ideerne i Agenda 21; Holland ansås – og anså sig selv – som en forløbernation både miljøpolitisk og i henseende til participative planlægningsprocesser. Kun ganske få kommuner tog derfor Rio-udfordringen op de første par år.

Nedsættelsen af en national styringskomite for lokal Agenda 21 i 1994 og søsætningen af et kommunalt miljøhandlingsprogram (1995-98) med mulighed for statstilskud, herunder til lokal Agenda 21, satte imidlertid kommunerne i gang. Programmet havde en økonomisk ramme svarende til ca. 350 mio. kr DKK årligt og kunne tildeles lokal Agenda 21 programmer der opfyldte følgende betingelser:

- En lokal Agenda 21 skulle tilføre noget nyt i forhold til kommunens hidtidige aktiviteter.
- Den skulle indeholde en dialog mellem kommunen og lokalbefolkningen om hvordan man fremmede en bæredygtig udvikling.
- Miljøuddannelse skulle være en central gennemførelsesaktivitet.
- En lokal Agenda 21 skulle sigte mod konkrete projekter og aktiviteter.

Herefter kunne man medio 1995 konstatere, at 143 af de 600 kommuner var i gang med lokal Agenda 21 eller havde forpligtet sig hertil. Styringskomiteen har siden fortsat sit arbejde ud fra en målsætning om at have udbredt konceptet til stort set samtlige kommuner i 2001.

Gennemførte undersøgelser af udviklingen i Holland viser et par interessante træk af interesse også for andre lande:

- Man har undersøgt om forløberkommunerne var af en bestemt politisk dominans - ud fra en forventning om at de ville vise sig at være overvejende socialistisk styrede. Dette viste sig ikke at være tilfældet; der var ikke noget partipolitisk mønster i hvilke kommuner, der først var Agenda-aktive.
- Man undersøgte, om forløberkommunerne var sammenfaldende med den gruppe kommuner, der i forvejen markerede sig som mest miljøprogressive. Dette viste sig heller ikke at være tilfældet. (I Danmark har vi også eksempler på at nogle af de mest miljøprogressive kommuner, der allerede før Rio-konferencen havde brugt betydelige ressourcer på at udbrede bæredygtighedstanken under andre ”varemærker”, kviede sig ved efter 1992 at skulle markedsføre, hvad de oplevede som det samme indhold, under en ny og fremmedartet overskrift. De er dog senere skiftet over under indtryk af Agenda 21-konceptets bestandighed).

Finland: Lokal Agenda 21 har haft karakter af opfølgning på det finske ”kommuneprojekt for en holdbar udvikling”. Der er en national Agenda 21-kommission, hvor statsministeren er formand. Kommissionens opgaver ligner meget det danske kampagnearbejde. Dog synes den finske kampagne i højere grad topstyret end den danske, hvilket formentlig afspejler den forskellige kommunestruktur.

I 1997 var 193 ud af de 452 finske kommuner under forberedelse af eller i gang med lokal Agenda 21-arbejdet. Det er – som herhjemme - de største byer, der har lagt sig i spidsen. Det indebærer at lokal Agenda 21 involverer 70% af befolkningen. I begyndelsen af 1997 introducerede den finske kommuneunion et lokal Agenda 21-program. Foreningen organiserer regionale ”training events”, information og telefonisk rådgivning.

Lokal Agenda 21 er typisk blevet organisatorisk forankret i kommunernes miljøforvaltning. Der er kun i meget begrænset omfang afsat bevillinger specielt til lokal Agenda 21-arbejdet, men det miljømæssige arbejde har fået en ny dimension. Der er da også i et vist omfang indført nye former for samarbejde på det lokale niveau mellem administrative sektorer, de lokale myndigheder, organisationer og borgergrupper. Generelt er kendskabet til lokal Agenda 21 imidlertid fortsat ringe; konceptet anses generelt for at være meget abstrakt, ligesom traditionen for tværsektorielt arbejde og partcipatorisk planlægning kun er svagt udviklet i den kommunale sektor.

Bagtroppen (Tyskland, Østrig Irland, Island, Italien og Polen)

Tyskland: I 1996 var ca. 200 ud af 16.000 tyske kommuner og ca. 20 ud af 329 amter gået i gang med at implementere lokal Agenda 21. Disse lokal Agenda 21-initiativer bærer præg af at være på forsøgsbasis, og de varierer meget i struktur og indhold. Der er kun lidt støtte fra regeringen til lokal Agenda 21, hvilket også kritiseres af kommunerne. Status er:

- kun få aktive kommuner,
- mange forskellige syn på lokal Agenda 21,
- koordinering af lokal Agenda 21-initiativer er kun delvist systematiseret,

- kun meget begrænset information og støtte fra regeringen.

De endnu begrænsede positive erfaringer med lokal Agenda 21 – og forventningerne om en positiv udvikling fremover - baserer sig på især på følgende nyetablerede *koalitioner* på forskellige niveauer:

- Mellem ”ildsjæle” i de enkelte kommuner er der dannet netværk for at få sat lokal Agenda 21 på den lokale politiske dagsorden.
- Mellem engagerede politikere og embedsmænd, som danner netværk for at promovere lokale myndigheders engagement i lokal Agenda 21 og vise vej for tværpolitisk integration.
- Mellem forskellige lokale aktørgrupper for at skabe videre accept og for at etablere strukturer der tilgodeser participation.
- Mellem kommuner som udvikler lokal Agenda 21 for at udveksle erfaringer via medlemskab i et paraplynetværk; for at understøtte mere effektivt lobby arbejde og PR; men også for at skabe motivation gennem indbyrdes venskabelig konkurrence.

Østrig: Der er 2352 kommuner i Østrig. Kommunerne har et program benævnt Klima Alliancen, der har en vis lighed med lokal Agenda 21; 131 kommuner er medlem af alliancen. Sandsynligvis vil dette program blive konverteret til lokal Agenda 21, og det anslås at ca. 15-20 nye kommuner indtræder hvert år.

Fire østrigske byer har underskrevet Ålborg Charteret. Der gives ingen finansiel støtte fra de nationale myndigheder, og der ingen krav til kommunerne om at påbegynde lokal Agenda-arbejdet. Det nationale engagement er således endnu meget begrænset; man er endnu på forberedelsesstadiet. De lokale myndigheder har generelt ikke nogen information om deres potentielle rolle i lokal Agenda 21. Den største aktivitet i sagen udgår fra NGO’erne.

Irland: De lokale Agenda 21-aktiviteter er minimale i Irland. Irland består 118 kommuner og 29 amter. To lokale myndigheder har underskrevet Ålborg Charteret som et led i medlemskab af Europæiske bæredygtige Byer-kampagnen. Lokal Agenda 21 er nævnt i den nationale miljøstrategi, men man befinder sig tydeligvis i opstartfasen. Miljøpolitikken er centralt styret fra “Environmental Protection Agency”. I det sydlige Irland har man et lokal Agenda 21-forum med deltagere fra relevante aktørgrupper. Denne model er skabt af miljøbevægelsen ”An Taisce” (Irlands nationale skat).

Island: På Island ligger Agenda 21 til grund for det nationale miljøprogram. Forberedelserne til at implementere lokal Agenda 21 er så småt ved at starte op, men der er endnu ikke kommet noget program ud til kommunerne.

Italien. Italien består af 8201 kommuner inkl. 20 regioner. Ca. 30% af disse myndigheder arbejder med lokal Agenda 21. De største byer arbejder primært med bymæssig trafik samt støj, og nogle arbejder også med aktiviteter på energiområdet. De nationale myndigheder støtter nogle af lokal Agenda 21-aktiviteterne. Begrebet lokal Agenda 21 har dog lidt svært ved at slå igennem i

Italien, og ikke alle projekter får betegnelsen, selvom de er kvalificerede hertil.

Polen: Polen er et land med meget alvorlige miljøproblemer, og det lokale selvstyre har ikke rigtigt fundet sin form efter diktaturets fald. Men der er oprettet en stiftelse ved navn "stiftelsen til støtte for lokalt demokrati", der bl.a. vil arbejde for udbredelsen af lokal Agenda 21. Sverige bakker denne proces op.

Lande uden for Europa

Blandt industrilande udenfor Europa tyder det på, at Japan og Australien er længst fremme på området. I **Japan** blev der i 1993 vedtaget en national handlingsplan for Agenda 21, der blandt andet havde til formål at støtte de lokale myndigheder og i forlængelse heraf blev der nedsat et ekspertpanel med det formål at rådgive kommunerne med det lokale Agenda 21-arbejde.

I **Australien** er det et nationalt miljøråd "The municipal Conservation Association of Australia", som er igangsættereren på området. Deres mål er, at alle kommuner skal have vedtaget en lokal Agenda 21.

I **USA og Canada** er processen hovedsageligt iværksat af kommunerne selv. *Seattle* i staten Washington har formået at placere sig som den globale reference for formulering af lokal Agenda 21-egnede bæredygtighedsindikatorer, eksempelvis "wild salmon's runs through local streams" og "percentage of infants born with low birthweight". Pointen er, at indikatorerne skal være umiddelbart forståelige for ikke teknikere, at de går direkte på mål (benefits) – ikke på mellemregningerne – og at de dækker også sociale og økonomiske forhold. *Canada* har præsteret at blive forbundet med en særlig lokal Agenda 21-egnet dialogform: "Canadian Roundtables", der er beskrevet i vejledninger, bl.a. fra britiske Local Government Management Board.

Viden om Agenda 21-situationen i udviklingslandene og de nyligt udviklede industrilande er mere begrænset, men en del af disse lande har deltaget i internationale konferencer om Agenda 21. Bl. a. **Argentina, Bolivia, Brasilien, Colombia, Costa Rica, Ecuador, El Salvador og Peru** antages at være gået i gang.

Indien og Kina, der tilsammen rummer næsten 40 % af jordens befolkning, har begge vedtaget en national ramme omkring det lokale Agenda 21 arbejde.

I **Sydafrika** er processen nu også påbegyndt.

5. Konklusioner og anbefalinger

Det må indledende understreges, at undersøgelsens generelt positive konklusioner for så vidt angår den danske situation i første række knytter sig til den uomtvistelige fremgang og udvikling siden 1996-undersøgelsen, dvs. baserer sig på et relativt grundlag. De positive konklusioner er derimod ikke baseret på *absolutte* kvalitetsstandarder, som kampagnegruppen under hensyn til Rio-konceptets indbyggede rummelighed ikke har ønsket at opstille.

Nogle har da også i andre sammenhænge hævdet, at kun en mindre del af de registrerede Agenda-aktive kommuner med rette fører Agenda-mærket i deres skjold.

Hvorom alt er: Trods markant fremgang er der fortsat et godt udgangspunkt for forbedringer!

5.1. Hovedkonklusioner

- I lighed med 1996-undersøgelsen er det også i 1998 lykkedes at opnå en besvarelsesprocent på 100 for så vidt angår undersøgelsens helt centrale spørgsmål: Er lokal Agenda 21 igangsat eller ej? Resultatet er en klar fremgang – 200 aktive amter/kommuner i 1998 – imod 145 i 1996. I procenttal en vækst fra 50 % til 69 % ud af de i alt 289 amter og kommuner; i befolkningsdækning en stigning fra 71 % til 84 %. Det for 1998 opstillede kampagnemål om to tredjedele tilslutning fra kommunerne er således rigeligt opfyldt. De endnu ikke Agenda-aktive kommuner er fortrinsvis tyndt befolkede landdistriktskommuner.
- En anden hovedkonklusion er, at der udover den kvantitative vækst i kraft af ny tilgang kan konstateres en *kvalitativ udvikling* i perioden 1996-98 af allerede igangværende Agenda-programmer. Således har 54 % af kommunerne i 1998 igangsat konkrete projekter imod kun 35 % i 1996. (Man skal åbenbart regne med en igangsætningsperiode på 1-2 år, inden konkrete projekter igangsættes, hvilket også er baggrunden for at mange af de senest tilkomne Agenda-kommuner endnu ikke har konkrete projekter at fremvise). Et andet eksempel på den kvalitative udvikling over tid er, at 31,5 % af kommunerne i dag yder tilskud til borgerinitiativer imod kun 19,3 % i 1996. Dette mønster genfindes i andre spørgsmål, hvor direkte sammenligning mellem 1996 og 1998 er mulig.
- En tredje væsentlig konstatering er, at en overvejende del af de Agenda-aktive kommuner forventer en stigende Agenda-aktivitet i 1999. Der er således ikke tegn på, at Agenda 21 er ved at køre træt, så der skal ”nye boller på suppen”. Tværtimod, Agenda 21-ideen har fortsat vitalitet og vil også fremover være en central reference for fremme af bæredygtig udvikling.
- I lighed med 1996-undersøgelsen har den seneste undersøgelse vist en nøje sammenhæng mellem på den ene side Agenda-kvalitet/substans, på den anden side den anlagte strategi; elitekommunerne (29) scorer signifi

kant højere end øvrige kommuner på spørgsmål der vedrører organisering, dialog, proces, information, incitament, m.v. Dermed yder undersøgelsen et godt grundlag for afdækning og udbredelse af best practise i Agenda-arbejdet.

- Fra den internationalt sammenlignende analyse er en hovedkonklusion, at de internationalt foretagne præciseringer af lokal Agenda 21 falder godt i tråd med de i Danmark i 1994 opstillede fem vejledende ”pejlemærker”. Der er derfor ikke anledning til at ændre på disse – så meget mere som de faktisk fungerer som reference for stort set alle Agenda-aktive kommuner i Danmark.
- En anden hovedkonklusion fra den internationale sammenligning er, at Sverige og Storbritannien fremstår som pionerlandene hvad angår lokal Agenda 21. Herefter følger i Europa lande som Danmark, Holland, Norge og Finland, medens lande som Tyskland, Irland, Østrig må siges at være kommet sent i gang i forhold til den progressive miljøpolitik, de i øvrigt fører.
- Uden for Europa fremhæves USA, Canada, Japan og Australien som foregangslande. Mest positivt er måske konstateringen af at mange udviklingslande og nyindustrialiserede lande har igangsat lokal Agenda 21. Det omfatter bl.a. Indien og Kina, der alene dækker næsten 40 % af jordens befolkning. Der er således tale om en verdensbevægelse, hvilket er væsentligt at kunne fremhæve over for skeptikere, der føler at deres eget mulige bidrag er uden betydning i global sammenhæng.
- I de fleste Agenda-aktive lande har NGO’erne haft en betydning både i forhold til opstart og indhold i lokal Agenda 21. I Storbritannien har WWF og Friends of the Earth været meget aktive. I Sverige har Naturfredningsforeningen spillet en stor rolle, hvilket også er tilfældet i Danmark, hvor bl.a. Friluftsrådet også har bidraget aktivt. For udviklingslandene gælder det formentlig inden for lokal Agenda 21 - som på andre udviklingsfelter - at NGO’erne har været endnu mere fremtrædende end på vore breddegrader.
- Med lokal Agenda 21’s allerede opnåede internationale udbredelse må det anses for helt overvejende sandsynligt, at dette koncept i en længere årrække fremover vil fungere som det globale samlingsmærke for bæredygtig udvikling. Det vil også af den grund være naturligt for Danmark at holde fast ved dette koncept i de kommende år.

5.2. Hovedanbefaling

På baggrund af foranstående generelle konklusioner, der entydigt indikerer fortsat fremgang for konceptet, *anbefales at videreføre den nuværende kampagnestrategi* – baseret på frivillighed, information og erfaringsspredning samt målrettede koalitioner og netværk - med sigte på at indkassere den

yderligere tilvækst og kvalitative udvikling, der tegner sig for de nærmeste år.

En tydeliggørelse af hovedstrategien kan dog overvejes med inspiration fra det norske Miljøministerium, der inden for det seneste år skriftligt har udformet og publiceret en strategi for, hvorledes hele ministeriet i samarbejde med nærmere angivne centrale og regionale aktører vil arbejde for udbredelsen af lokal Agenda 21. En tilsvarende skriftligt udformet strategi (der ikke må forveksles med vejledningerne til kommuner og lokale initiativtagere) eksisterer ikke i Danmark; her har den centrale kampagnegruppe, anført af Miljø- og Energiministeriets Landsplanafdeling, i højere grad "lirket" sig frem og gradvist opbygget en de facto styrkeposition for lokal Agenda 21 som samlende koncept for bæredygtig udvikling. I lyset af at nu selv folkettingen har forholdt sig til og tilkendegivet sin støtte til lokal Agenda 21, forekommer det nærliggende at konsolidere konceptets opnåede position gennem en skriftligt udmeldt strategi for det videre arbejde.

Et realistisk mål inden den næste afrapportering til FN i år 2002 er at få halvdelen af de 89 endnu ikke Agenda-aktive kommuner ind i folden.

Inden for rammerne af den nuværende hovedstrategi anbefales at arbejde med de særlige problemer og udfordringer, der er påpeget nedenfor under "specifikke konklusioner og anbefalinger".

5.3. Specifikke konklusioner og anbefalinger

- En del kommuner benytter ikke "varemærket" lokal Agenda 21, hvilket svækker kampagnen. Det anbefales at søge navnet videre udbredt i de kommende år.
- Selv om der siden 1996 kan noteres en stigende folkelig mobilisering, er den fortsat beskeden i absolutte tal. Væsentlige aktørgrupper, bl.a. børn og unge, noteres som "ikke-deltagende" i Agenda-arbejdet i langt den overvejende del af kommunerne. Det må anbefales de kampagneansvarlige at give en fortsat styrket involvering høj prioritet i de nærmeste år, herunder også at stimulere til en yderligere vækst i omfanget af projekter igangsat af borgere.

Erhvervslivet er kun i meget begrænset omfang involveret i Agenda-arbejdet. Det drøftes i rapporten, hvorvidt dette overhovedet skal anses for et problem i betragtning af Agenda 21's særlige orientering mod livsstil og den enkelte borger. Der peges dog samtidig på en styrkelse af det participative element i virksomhedernes miljøledelse som en fra en Agenda-tankegang meningsfuld indgang til at inddrage virksomhederne stærkere i Agenda-arbejdet.

Bilag 1

Miljø- og Energiministeriet
Amtsrådsforeningen
Kommunernes Landsforening

November 1998

Undersøgelse af lokal Agenda 21

Kommune Amt Navn.....

Kontaktperson vedrørende skemaet

Forvaltning..... Tlf.....

Det udfyldte skema bedes **senest den 1. december 1998** tilsendt:

Miljø- og Energiministeriet, Landsplanafdelingen
Højbro Plads 4
1200 København K
Att.: Vibeke Jørgensen

Evt. spørgsmål vedrørende skemaet bedes rettet til chefkonsulent J.U. Moos,
Dansk Teknologisk Institut, tlf.: 43 50 70 43, E-mail: Jorn.Ulrick.Moos@dti.dk

Spørgsmål

1. Har amtet/kommunen indledt arbejdet med Lokal Agenda 21?

Kommentar: Der er ikke fra centralt hold fastlagt en éntydig definition af, hvad der kræves for, at man kan tale om en lokal Agenda 21. I den tidligere udsendte vejledning om lokal Agenda 21 er der imidlertid opstillet 5 pejlemærker, der karakteriserer lokal Agenda 21-aktiviteter: Helhedssyn, og tværsektoriel tænkning, aktiv borgerdeltagelse, kredsløbstankegang, inddragelse af globale hensyn og styrkelse af det langsigtede perspektiv. Det er således op til amtet/kommunen ud fra disse pejlemærker at bedømme, om man har indledt arbejdet med lokal Agenda 21.

Ja

Nej

2. Hvis ja, hvornår?

Før 1996

1996

1997

1998

3. Hvis nej, hvorfor? *Gerne flere krydser. Skemaet kræver herefter ikke yderligere besvarelse.*

- a. Manglende politisk-administrativ interesse
- b. Manglende ressourcer
- c. Manglende information
- d. Manglende tid
- e. Andet (angiv).....

4. Benyttes betegnelsen "lokal Agenda 21" eller "Agenda 21" i amtets/kommunens information indadtil og over for borgerne?

Ja

Nej

5. Hvad er status for lokal Agenda 21 i dag?
- a. Under forberedelse internt i amtet/kommunen
 - b. Dialog med borgerne indledt
 - c. Projekter igangsat
 - d. De første projekter er afsluttet
6. Dokumentationsform? *Gerne flere krydser*
- a. Lokal Agenda 21 betragtes blot som en særlig "indfaldsvinkel" på arbejdet og er ikke skriftligt dokumenteret
 - b. Lokal Agenda 21 finder udtryk i et særskilt plandokument
 - c. Lokal Agenda 21 er integreret i regionplanen/kommuneplanen
 - d. Lokal Agenda 21 er integreret i miljøhandlingsplanen
 - e. Andet (anfør).....
7. Hvad har amtet/kommunen gjort for at skabe/fastholde lokal opmærksomhed om og interesse for lokal Agenda 21? *Gerne flere krydser.*
- a. Borgermøde(r) for hele amtet/kommunen
 - b. Borgermøder for lokalt afgrænsede dele af amtet/kommunen
 - c. Møder med særligt indbudte foreninger, enkeltpersoner, m.v.
 - d. Møder med særligt sammensat miljøforum, dialogforum eller lign.
 - e. Information via lokalpressen
 - f. Information via lokal TV/radio
 - g. Information via Internettet
 - h. Husstandsomdeling af foldere, breve, spørgeskemaer eller lign.
 - i. Information via særligt miljøcenter
 - j. Undervisning (skoler, studiekredse, oplysningsforbund, m.m.)
 - k. Opsøgende virksomhed
 - l. Miljømesse, udstillinger, "grøn uge" eller lign.
 - m. Økonomisk støtte til borgerinitiativer
 - n. Utraditionelle opmærksomhedsskabende initiativer (angiv eks.).....
 -
8. Har amtet/kommunen som led i lokal Agenda 21 afprøvet andre dialogformer end de hidtil anvendte til inddragelse af borgerne? *Med "dialogformer" menes aktiviteter som borgermøder, fremtidsværksteder, nabolagsmøder, studiekredse eller lign.*

Ja

Nej

9. I hvilket omfang deltager grupper m.v. uden for amtets/kommunens egen organisation i lokal Agenda 21-arbejdet? *Afkryds skemaet nedenfor.*

	Deltager ikke	Deltager noget	Meget aktiv
a. Børn indtil 15 år			
b. Unge (15-25 år)			
c. Enkeltpersoner ("ildsjæle")			
d. Indvandrere og etniske minoriteter			
e. Arbejdsløse			
f. Handicappede			
g. "Grønne" foreninger			
h. Temaorienterede borgergrupper			
i. Lokalråd, landsbylaug eller lign.			
j. Boligselskaber/lejerforeninger			
k. Grundejerforeninger			
l. Industri/handel/service			
m. Landbrug, skovbrug			
n. Fagforeninger			
o. Idrætsforeninger			
p. Forskning/uddannelse/folkeoplysning			
q. Andet (angiv)			

10. Har amtet/kommunen inden for rammerne af lokal Agenda 21 aktiviteter, der er igangsat på borgerinitiativ?

Ja

Nej

11. Indeholder lokal Agenda 21 samarbejdsprojekter med nabo-amter/kommuner om problemer, der rækker ud over amtets/kommunens grænser?

Ja

Nej

12. Hvordan er lokal Agenda 21 organiseret? *Kryds af.*

- a. Findes et borgerforum eller lign. som fast dialogpartner til amtet/kommunen?
- b. Er der nedsat et politisk udvalg til at fremme og følge lokal Agenda 21?
- c. Har amtet/kommune en Grøn Guide eller naturvejleder som lokal Agenda 21-medarbejder?
- d. Er der i forvaltningen udpeget en lokal Agenda 21-medarbejder/koordinator?
- e. Har man i forvaltningen en fast lokal Agenda 21-arbejdsgruppe?
- f. Har man lokal Agenda 21-arbejdsgrupper med blandet politiker-borger-medarbejder deltagelse?

13. Hvor kraftigt er de enkelte forvaltningssektorer involveret? *Afkryds følgende skema.*

	Har ledende rolle	Deltager aktivt	Deltager begrænset	Deltager ikke
Centralforvaltningen/central stabsfunktion				
Den tekniske sektor				
Social- og sundhedssektoren				
Den kulturelle sektor				
Undervisningssektoren				

14. Er der anvendt budgetmidler til nedenstående aktiviteter? *Kryds af.*

- a. Information og kampagner over for borgere om lokal Agenda 21
- b. Information og kampagner over for virksomheder om lokal Agenda 21
- c. Finansiering af lokal Agenda 21 aktiviteter igangsat af borgergrupper
- d. Uddannelse/orientering af amtets/kommunens personale

15. Har amtet/kommunen taget initiativ til eller været involveret i projekter eller aktiviteter *under overskriften lokal Agenda 21*, der har nedenstående som formål, eller hvor nedenstående er et resultat af indsatsen? *Kryds af.*

- a. Ændring af forbrugsmønstre og levevilkår (f.eks. grønne familier, økologiske torvedage, miljømesse, genbrugsbutik, miljøhåndbog)?
- b. Aktiviteter, der har til formål at styrke sundheden og livskvalitet?
- c. Bæredygtige bosætningsmønstre (f.eks. byøkologi, økologisk/miljøvenligt byggeri, "grøn" byfornyelse og kvartersløft, bæredygtige landsbymiljøer)?
- d. Beskyttelse af atmosfæren og nedsættelse af luftforurening (f.eks. nedsættelse af CO2-udslip, trafikbegrænsende foranstaltninger, parkeringsrestriktioner)?
- e. Styrkelse af vedvarende og fornybare energiressourcer samt nedsættelse af energiforbrug?
- f. Skovrejsning og bevarelse af skov
- g. Bæredygtige landbrug
- h. Bevarelse af den biologiske mangfoldighed (f.eks. grønne kiler for at forbedre levedulighederne for dyr og planteliv, genskabelse af småbiotoper)?
- i. Beskyttelse af havene (f.eks. Blå Flag)?
- j. Beskyttelse af grund- og drikkevandskvalitet (f.eks. pesticidplan, nedbringelse af pesticidforbruget i private husstande, offentlige områder og industri/landbrug)?
- k. Beskyttelse af søer, åer og vandløb (f.eks. ved oprensning)?
- l. Nedbringelse af forbruget af giftige kemikalier og forvaltning af farligt affald?
- m. Forvaltning af fast affald og spildevand (f.eks. kompostering, biologisk spildevandsrensning)?
- n. Grøn erhvervsudvikling og samarbejde med virksomhederne om renere teknologi (f.eks. udarbejdelse af miljømanualer)?
- o. Grøn turisme?
- p. Uddannelse og offentlig bevidstgørelse om lokal Agenda 21 (f.eks. undervisning i skoler, efteruddannelse af medarbejdere, information til borgere, virksomheder)?
- q. Andet (angiv)
-
-

16. Hvilke af nedenstående metoder/redskaber har kommunen benyttet som led i lokal Agenda 21-aktiviteterne? *Kryds af.*

- a. Energistyring
- b. Miljøstyring
- c. Grønne regnskaber, miljøredegørelser for amtets/kommunens institutioner
- d. Grønt regnskab for amtet/kommunen som helhed
- e. Miljøvurdering af byrådsbeslutninger
- f. Udarbejdelse af miljø/bæredygtighedsindikatorer
- g. Udarbejdelse af bæredygtigheds-checkliste el. lign. ved beslutningstagen
- h. Grønne indkøb
- i. Økologisk mad i institutioner og kantiner
- j. "Grønbog" til amtets/kommunens medarbejdere
- k. Andet (anfør).....
-

17. Har amtet/kommunen som led i lokal Agenda 21 projekter, der kombinerer miljøspørgsmål med sociale, erhvervsmæssige, økonomiske eller kulturelle problemer, eller som involverer disse sektorer i arbejdet for en bæredygtig udvikling?

Ja

Nej

18. I hvilket omfang har amtet/kommunen opstillet mål for lokal Agenda 21? *Kryds af.*

- a. Kvantitative mål
- b. Kvalitative mål

19. Kan der efter igangsættelsen af lokal Agenda 21 peges på konkrete eksempler på politiske beslutninger, hvor bæredygtighedsovervejelser og dialog med borgerne har fået en ny og øget vægt i forhold til tidligere?

Ja

Nej

20. Hvordan forventes aktivitetsniveauet inden for rammerne af lokal Agenda 21 at blive i 1999 sammenlignet med 1998?

Højere

Lavere

Uændret

21. Hvis amtet/kommunen skal videregive positive erfaringer med lokal Agenda 21, hvilke 1-2 projekter/aktiviteter/processer vil man da særligt fremhæve? *Giv overskrift og et par linier om hvert projekt samt kontaktperson på den pågældende aktivitet. Der efterlyses især positive erfaringer med projekter, der indebærer borgernes aktive medvirken, projekter der er tværgående i forvaltningen samt projekter, hvor kommunens forvaltning selv går i spidsen.*

